

63.186.908

995

**РАБОТНИЦА
і СЯЛЯНКА**
№ 11 ЛІСТАПАД 1963

УДАРНЫ ФРОНТ

Усе новыя і новыя задачы ставіць перад намі жыццё. Тое, што ўчора было дасягнута, — сёння не задавальняе нас. Расце насельніцтва краіны, расце і попыт на прадукты харчавання. І кожны раз, калі перад краінай паўстаюць новыя вялікія палітычныя і эканамічныя задачы, наша партыя, яе Цэнтральны Камітэт звяртаюцца да народа — тварца ўсіх нашых перамог. Заклік партыі заўсёды знаходзіць гарачы водгук у сэрцах працоўных краіны.

Нашы слаўныя жанчыны-працаўніцы разам з усім народам беззапаведна змагаюцца на любым з ударных фронтоў.

Цяпер такім ударным фронтам з'яўляецца павелічэнне вытворчасці мінеральных угнаенняў і хімічных сродкаў аховы раслін для павышэння ўраджайнасці збожжавых і іншых сельскагаспадарчых культур.

У нашай краіне ў апошнія гады праведзена вялікая работа па павелічэнню вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі. Больш за 40 мільёнаў гектараў асвоена цалінных і абложных зямель. Прыняты вялікія меры па арганізацыйна-гаспадарчаму ўмацаванню калгасаў, саўгасаў, па паляпшэнню кіраўніцтва сельскагаспадарчай вытворчасцю.

Немалую ролю адыграла павышэнне закупачных цэн на мяса, бабову, цукровыя буракі, бульбу. Капітальныя ўкладанні ў сельскую гаспадарку за апошнія дзесяцігоддзе ўзраслі больш чым у чатыры разы.

У выніку прынятых мер калгасы і саўгасы павялічылі продаж насельніцтву мяса і мясапрадуктаў у 2,5 разы, малака і малочных прадуктаў — у 5 разоў, масла — амаль у два разы. І ўсё ж попыт на гэтую прадукцыю яшчэ поўнасьцю не задавальняецца.

Асновай асноў сельскагаспадарчай вытворчасці была і застаецца збожжавая гаспадарка. Крыніцай папаўнення нарыхтовак збожжа за апошнія дзесяцігоддзе з'яўляліся галоўным чынам асвоеныя цалінныя землі. І гэта было правільна, бо ў нас не хапала мінеральных угнаенняў. Цяпер, калі наша прамысловасць здольна ў кароткі тэрмін задаволіць патрэбы сельскай гаспадаркі ва ўгнаеннях, трэба ўзяць курс на лепшае выкарыстанне наяўных зямель, дамагацца, каб з кожнага гектара зямлі здамаўся больш высокі ўраджай.

Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР звярнуліся з Письмом да ўсіх рабочых, работніц, інжынераў і тэхнікаў, да партыйных, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый прадпрыемстваў, навукова-даследчых і праектных інстытутаў хімічнай прамысловасці, будаўнічых арганізацый, заводаў хімічнага машынабудавання, а таксама прадпрыемстваў іншых галін прамысловасці, якія выпускаюць хімічную прадукцыю для сельскай гаспадаркі. Партыя і ўрад заклікаюць намеціць і ажыццявіць мерапрыемствы па павелічэнню вытворчасці мінеральных угнаенняў, зрабіць усё для таго, каб з гонарам выканаць устаноўленыя заданні па ўводу новых магутнасцей і вытворчасці мінеральных угнаенняў на дзеючых заводах і ў 1965 годзе даць краіне не менш як 35 мільёнаў тон угнаенняў.

Васіліса Трафімаўна Міхайлава паспявае даглядаць адразу тры тысячы курэй.

На здымку: перадавая птушніца саўгаса «Магілёўскі» В. Т. Міхайлава (справа) гутарыць з калгасніцай Зінаідай Шашковай. Фота Н. Жалудовіча.

Пралетарыі ўсіх краін, аднаіцеся!

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА № 11

ЛІСТАПАД
1963

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ ТРЫЦЦАЦЬ ДЗЕВЯТЫ

Беларусь павінна стаць рэспублікай вялікай хіміі. У нас будуюцца Салігорскі калійны камбінат і Гродзенскі азотнатукавы завод, першыя чэргі якіх павінны быць здадзены ў эксплуатацыю да 1 снежня гэтага года.

Сярод рабочых і інжынераў на гэтых будоўлях ёсць нямала жанчын. Ад кожнай з іх таксама залежыць поспех. Няхай тыя, хто заняты на будоўлях, на заклік партыі і ўрада адкажуць добрасумленнай працай, не пашкадуюць сіл і энергіі. Няхай пачуццё вялікай адказнасці хвалюе сэрца кожнай удзельніцы вялікіх будоўляў. Няхай працуюць яны так, як бетоншчыцы Салігорскага камбіната М. Бялько і Л. Карніевіч з перадавой брыгады Уладзіміра Пыжыка, як электразваршчыца А. Смірнова з Гродзенскага азотнатукавага завода. Пра адну з будаўніц Гродзенскага азотнатукавага завода В. Вароніну мы змяшчаем нарыс «Кветкі на каменнях». Многа добрых, працавітых людзей сустрэлася на яе шляху. Спецыялісты перадавалі дзяўчыне сваё майстэрства, дапамагалі набыць прафесію. Растуць будоўлі, а разам з імі растуць і людзі.

Павышэнне ўраджайнасці — вялікая агульнанародная задача. Няма сумнення, што з ёй паспяхова справяцца працаўнікі сельскай гаспадаркі.

Немалаважнае значэнне ў вырошчванні высокіх ураджаяў маюць руплівыя, гаспадарчыя адносіны да ўгнаенняў. Кожны аграном, кожны брыгадзір, сярод якіх таксама нямала жанчын, павінны добра ведаць свае землі. Ведаць, калі і пад якую культуру трэба ўносіць тое ці іншае ўгнаенне, якое з іх прынясе большую карысць, большую прыбыўку ўраджаю. Жанчыны павінны клапаціцца аб тым, каб правільна ўносіліся ўгнаенні, каб яны па-гаспадарску захоўваліся.

Можна быць упэўненымі, што савецкія працаўніцы прымуць актыўны ўдзел у вырошчванні высокіх ураджаяў збожжа, не пашкадуюць сіл і зімовы час скарыстаюць для своечасовай і добрай падрыхтоўкі да веснавой сяўбы. І ў нарыхтоўцы ўгнаенняў, ачыстцы насення і рамонце інвентару кожным руплівым рукам знойдзецца справа.

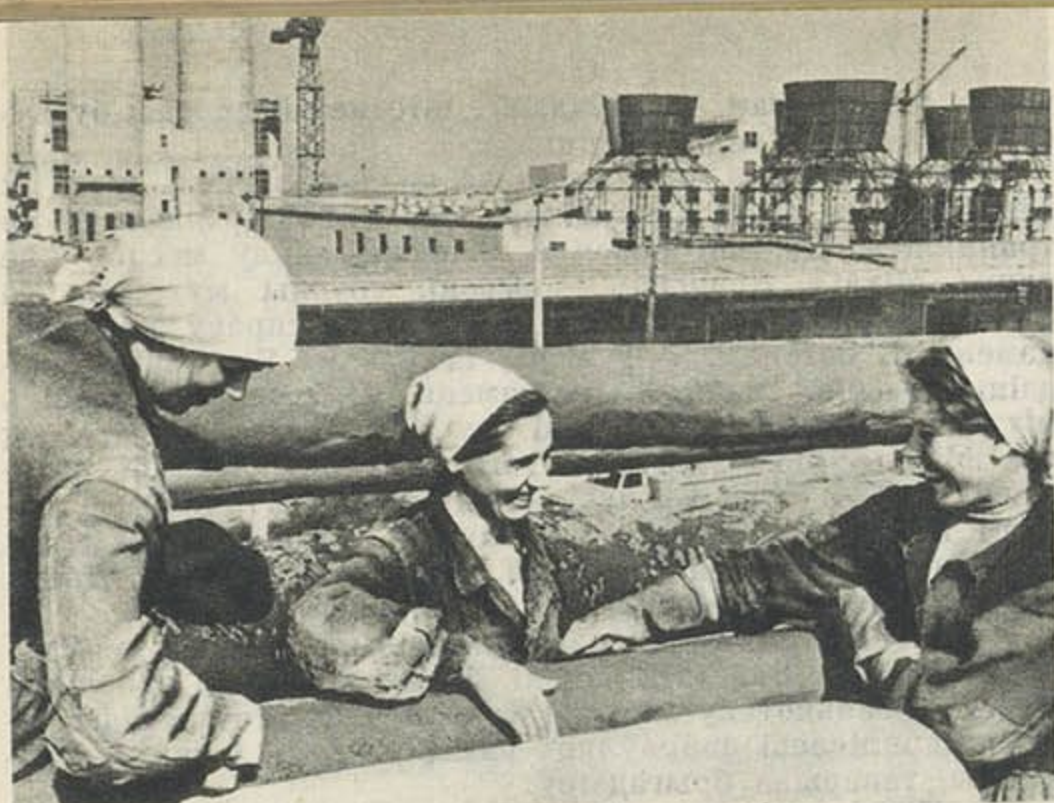
На заклік партыі і ўрада нашы слаўныя жанчыны-працаўніцы — работніцы і сялянкі адкажуць добрасумленнай працай. Справы дзяржаўнай важнасці стануць іх справай і клопатамі. Як і ва ўсіх добрых пачыненнях, жанчыны будуць ісці разам з перадавікамі вытворчасці і сельскай гаспадаркі.

За справу, дарагія сябры!

Добра, калі ў цябе ўмелыя рукі! Ударнік камуністычнай працы Мінскага электратэхнічнага завода кандыдат у члены КПСС Лідзія Базарная намотвае для трансфарматараў у дзень па 10—11 катушак пры норме 8.

Фота І. Змітровіча.

КВЕТКИ НА КАМЕННЯХ

Нарыс

Гарачыя дні стаяць на будаўніцтве гіганта вялікай хіміі Беларусі — Гродзенскага азотна-тукавага завода.

КАлі ў вырай ляцяць жураўлі, ёй успамінаецца дзяцінства. Яно, басаногае, вясёлае, праймчалася з веснавымі вятрамі, з летнімі ліўнямі. Многае ўжо забыта — і не ўспомніш. А жураўлі асталіся. Як самая дарагая цацка дзяцінства. Як падарунак блізкага чалавека, якога ўжо не ўбачыш ніколі. У памяці Валі Варонінай захаваўся твар расказчыцы: дробныя маршчынкі разбегліся ад вачэй па шчоках і лбе, а ўсмешка маладая, белазубая. Ды і вочы глядзелі з-пад выцвілых броваў не па-старэчаму жыва.

— Разумная птушка — журавель, — гаварыла яна. — Толькі неспакойная вельмі. А ўсё таму, што ніяк свайго месца не знойдзе. Жылі ж некалі жураўлі ў нас пастаянна, як вераб'і або галкі. А потым прыбіўся да іх адзін залётны, пачаў угадваць: чаго вы тут сядзіце, тут зямля нешчаслівая. Вось там, дзе я быў, жыццё прывольнае. І называецца тая краіна «вырай». Паляцім туды, я дарогу ведаю! Сабраліся жураўлі і паляцелі. Усю зіму іх не было, а на вясну вярнуліся — пацягнула на родныя месцы паглядзець. Лета жылі, дзяцей вывелі, выкармілі. І ўсё пра далёкія краі ўспаміналі. Наслухаліся маладыя і ў адзін голас: «Хочам у вырай!» І паляцелі. З таго часу кожны год вясной варочаюцца жураўлі на родныя прасторы, а ўвосень, як падастуць птушаняты, адпраўляюцца ў дарогу, каб паказаць маладым месцы, дзе жыццё прывольнае, дзе шчасце побач — вось так, як гэтая кветка ля тваіх ног. Маладыя жураўлі не памятаюць сябе ад радасці і ўсю дарогу пераклікаюцца: «У вырай! У вырай!» Чула?

...Калі глядзіш на жыццё са школьнага акна, яно кліча ўдаль, як жураўліны «вырай». Ніяк не верыцца, што можаш быць шчаслівай і тут, дзе нарадзілася і вырасла. Ды і якое яно, шчасце?.. Дакладна Валя яго не ўяўляла. Яно магло быць розным, але мроілася абавязкова з белай сукенкай, з прыгожым букетам кветак. І музыка — дзівосная мелодыя — кліча кудысьці далёка, абяцае добрае, чыстае.

Музыкі не было. І белай сукенкі — таксама. Быў рабочы камбінезон. Насілі для цэглы. Тачка. Будаўнічае ўпраўленне з кароткай і сухой, як формула, назвай — БУ-50. Таму што васемнаццаць год — не толькі пара, якая «ў жыцці раз бывае». У васемнаццаць год трэба падводзіць першыя вынікі. Вырашаць трэба, як жыць будзеш. А Валі і васемнаццаці не было, калі прыйшла яна ў кантору ўпраўлення. За плячыма толькі восем класаў. І ніякай спецыяльнасці. Паглядзеў на яе начальнік аддзела кадрў і ўсумніўся:

— Баюся, што не будзеш ты працаваць на будоўлі! Ты ж яшчэ жыцця не ведаеш... Удзяэш!

У маладосці больш верыш у словы. Таму і ранняе яны вельмі балюча. Асабліва калі бяруць пад сумненне твае добрыя намеры, не вераць у твае сілы. Хоць бы вось гэтыя словы разважлівага начальніка аддзела кадрў. Чаму ён лічыць, што Валя не ведае жыцця, што яе рашэнне пайсці на будоўлю легкадумнае? Калі ўжо яна прыйшла, значыць так трэба. Ёй відней, на што яна здольна... І Валя адказала:

— Буду працаваць.

Яе прызначылі ў брыгаду Міхаіла Ярашэвіча. Будаваць жылы дом на Чырвонаармейскай. Рознарабочай.

Далёка паляцелі Валіны жураўлі...

Але і на яе шляху былі кветкі. Можна, не такія раскошныя, пра якія марыла ў дзяцінстве, але затое іх было шмат — не злічыць. Кожны раз, калі іх брыгада пераходзіла на новую будоўлю, пад ногі Валі клаліся палявыя кветкі. Тут, за горадам, на будоўлі азотна-тукавага, яны гняздзіліся, як напалоханыя птушкі. Захопіць бульдозер гару зямлі, працягне перад сабой — а яны застаюцца па баках непадалёку. Так і стаяць вакол будоўлі ўсё лета — белыя, жоўтыя, светла-сінія, заглядаючы ў катлаван, дзе людзі кладуць фундамент, або задраўшы выцвілыя на сон-

Тынкаўшчыца Соф'я Казлова працуе на будаўніцтве Гродзенскага азотна-тукавага завода. Яна выконвае па паўтары нормы ў змену.

Фота А. Перахода і П. Нікіціна.

цы галоўкі ўгару — туды, куды разам са сценамі ўсё вышэй і вышэй падымаліся будаўнікі.

Былі кветкі і потым, калі велзарны кран-журавель накрываў сцены зверху дахам. Яны пранікалі ў сярэдзіну будынка разам з будаўнікамі. Такія ж запаленыя вапнай, як гэтыя працаўнікі, мокрыя не ад чыстай ранішняй расы, а ад пырскаў цэментаванага раствору, пучкі непатрабавальных палявых кветак заўсёды ляжалі дзе-небудзь на камені, упрыгожваючы суровае жыццё людзей, што буду-юць жыллё, цэхі, цэлыя заводы...

Праўда, кветкі былі пазней. Калі Валя прывыкла да брыгады, пазнаёмілася з людзьмі. Калі яна навучылася трымаць у руках тачку, каб не з'язджала з дошкі, па якой трэба дайсці да муляраў. А спачатку шлях яе быў «усеяны» цэглай, якая звальвалася з насілак, ды растворам, распысканым па зямлі няўмелай рукой. І трэба было прайсці праз усе няўдачы, пераадолець уласнае няўменне. Трэба было стаць моцнай і выносливай, спрытнай і ўчэпістай у руках, прывыкнуць да таго, што к канцу змены ледзь разгінаеш спіну і тачка здаецца ўдвая цяжэйшай. Калі ж не прывыкнеш — на будоўлі табе не месца.

І можа Валя не засталася б тут, каб не было ў брыгадзе столькі добрых, чужых людзей. Пайшла б з расчараваннем у сабе і людзях, з цвёрдым перакананнем, што будаўніцтва — не яе прызвание.

Успамінаючы свае першыя, самыя цяжкія дні і тыдні работы, Валя не можа без удзячнасці гаварыць пра тых, хто быў яе настаўнікамі ў жыцці. Не, нічога не засталася ў памяці сумнага і непрыемнага, пра што не хацелася б успамінаць. Той дом, на Чырвонаармейскай, канчалі ўжо восенню. Калі Валя прыйшла на будоўлю, ён быў амаль гатовы. Ёй давялося мыць вокны, падлогу. Прывёў яе Ярашэвіч на верхні паверх, даў ануцу і сказаў:

— Адкрыеш гэты кран і мый ванну.

Адкрыла. У трубе шуміць, а вада не цячэ. І раптам зверху як пальцеца на яе халодная вада! Валя нават ускрыкнула ад нечаканасці. Зірнула — душ, каб на яго! Хутка перакрыла ваду, выкруціла хустку і — за работу, пакуль ніхто не бачыў. А то смяцца будучь. Супакоілася — і сама засмялася: да чаго ж смешна атрымалася!

— Значыць, весела работа ідзе, дачка? — пачула яна за спіной голас брыгадзіра.

— Ага! — збянтэжана адказала Валя, скося назіраю-

чы за Ярашэвічам: ці заўважае, што незайздросны будаўнік паспеў ужо вадой абліцца.

Ці то ёй проста шанцавала на добрых людзей, ці то іх вельмі шмат сярод будаўнікоў, але толькі дрэнныя ёй не трапляліся. Дзесьці побач з бацькамі заняў месца ў яе душы Міхаіл Ярашэвіч — высокі, грузны мужчына са спакойным тварам. Многія гады мае ён справу з цэглай, цэментом, бетонам. Злучаючы іх разам, Ярашэвіч узводзіць будынкі, моцныя, як камень. А камень не любіць мітусні. Таму брыгадзір такі скупы ў рухах і словах. Ад яго фігуры, нібы адлітай з таго ж бетону, вее ўпэўненасцю, сілай. І ў той жа час — нейкім хатнім цяплом і спакоем. З першага знаёмства пачынаеш яму верыць. З ім адчуваеш сябе мацней на зямлі, смялей у рабоце. Добра быць з такім чалавекам у далёкай, цяжкай дарозе...

У брыгадзе амаль усе рабочыя пажылыя, ды і сам Ярашэвіч у гадах Валінага бацькі. Можа таму ён і адносіцца да яе па-бацькоўску мякка і ўважліва. У яго заўсёды халала дярплівасці папраўляць памылкі Валі, і яна, чырванаючы, гаварыла брыгадзіру:

— Відаць, нічога ў мяне не атрымаецца...

— Не бядуй, атрымаецца, — падбадзёрваў яе Ярашэвіч, — не святых гаршкі лепяць.

Асабліва запамініліся Валі словы брыгадзіра, сказаныя ім пры здачы інтэрната азотнатукавага на вуліцы Карскага:

— Ведаеш, дачка, чым адрозніваецца наша работа ад іншых? Даўгавечнасцю! Повар, напрыклад, варыць ежу на адзін дзень, шавец робіць абутак на некалькі месяцаў, а будаўнік будзе дамы навечна. Тут браку не павінна быць!

Былі ў Валі і іншыя настаўнікі. Два Іваны — Піцко і Гусеў — вучылі яе тынкаваць. Узяла Валя ўпершыню масцярок у рукі, зачэрпнула раствор і асцярожна пляснула яго на сцяну. А раствор увесь на зямлі аказаўся.

— Смялей, — падбадзёрваў яе Гусеў. — Што ты з ім пэцкаешся, як з маслам.

Рашучым рухам захапіў ён раствор і, з сілай выплеснуўшы, пачаў упэўнена і роўна разгладжваць.

— Вось так трэба, — сказаў, перадаючы масцярок.

Валя паўтарыла рух, але раствор чамусьці распляскаўся па баках, запырскаяўшы і яе і «настаўніка». Валя збянтэжылася, а Гусеў як быццам і не заўважыў яе памылкі.

— Нішто! Не запэцкаешся — не навучышся.

★
Муляр Еўдакія Прагорова — член брыгады камуністычнай працы. Яна ўзводзіць карпусы Гродзенскага азотнатукавага завода. Усё лета Еўдакія штодзённа выконвала нормы вы-працоўкі на 130—140 працэнтаў.
★

Збоку ўсякая работа здаецца лёгкай. Але колькі разоў Валі было крыўдна да слёз за сваю няўмеласць, пакуль не навучылася працаваць так, як Гусеў і Піцко. З кожным днём усё больш цвёрда трымала ў руках масцярок, усё раўней разгладжвала тынкоўку.

Калі да яе падыходзіў брыгадзір, яна кожны раз унутрана сціскалася: а раптам забракуе работу. Але Ярашэвіч моўчкі глядзеў, папраўляў недахопы і казаў:

— Малайчына, дачка! Толькі будзе!

Спатрэбіліся на будоўлі такелажнікі — майстар Данілоўскі паслаў Валю на курсы такелажнікаў. Вучыў іх малады хлопец з аддзела галоўнага механіка. Займаўся веча-рамамі, пасля работы. Здалі экзамены, прыйшлі ў другую змену да крана. Дзве жанчыны пачалі ўнізе чапляць грузы, а Валя наверху — прымаць іх. Але тэорыя тэорыяй, а практыка — другія курсы. Не ладзілася ў сябровак: то тросы перакосыцца, то цэгла разваліцца. Цярпеў, цярпеў кранаўшчык — раззлаваўся. Вылез з будкі, відаць, хацеў аблаяць як след няўмек, але раптам засмяўся, нібы ўзрадаваўся:

— Ага-а! Навічкі? Тады ўсё ў парадку. Будзем знаёмы: Мікалай — кранаўшчык.

Апошніяе слова было вымаўлена з уздымам, як са сцэны аб'яўляюць імёны вядомых артыстаў. Відаць, на будоўлі яно замяняла Мікалаю прозвішча. Кранаўшчык аказаўся нядрэнным хлопцам. Ён пільна сачыў за работай такелажніц, падказваў, як пакласці цэглу, каб менш месца займала, дзе лепш высыпаць раствор, каб лягчэй было насіць. Такелажніцы бачылі, што клопатаў яму з імі больш, чым з першай зменай — там вопытныя людзі, да таго ж мужчыны. Аднак ветлівы весялун Мікалай і выгляду не падаваў.

— Што вы, дзяўчаткі! Ды з вамі працаваць — адна прыемнасць. Вы ж працуеце, як старыя партовыя ваўкі...

Былі і іншага роду настаўнікі. Працуе побач чалавек, нічым быццам і не вылучаецца сярод астатніх. І ведаеш пра яго мала — як зваць, што робіць, часам — дзе жыве, якая сям'я. І вось падыходзе ён да цябе, паглядзіць, што не ладзіцца з работай, скажа толькі: «Дай пакажу, як трэба...» Возьме інструмент, і раптам акажацца, што рукі ў гэтага нічым не прыкметнага чалавека — залатыя. За паўгадзіны пазнаеш яго больш і бліжэй, чым за два-тры месяцы сумеснай работы.

У рабоце будаўнікоў няма нічога асаблівага, што рабіла б іх прафесію вельмі ўжо захапляючай. Разварочаная зямля, кучы цэглы, запэцканныя растворам камбінезоны — вось будні будаўнікоў, іх штодзённым побыт. Каб пасапраўднаму палюбіць гэтую работу, трэба бачыць яе ў святла. А святла — гэта вынік працы. Чым бліжэй да здачы будынка, тым цікавей у яго ўваходзіць, тым больш жадання працаваць, каб ён з кожным днём рабіўся больш прыгожым, утульным. Закончыш — і нібы багаццям станеш. Як прыемна прайсці па прыгожых, поўных сонца і паветра пакоях, калідорах, нараджэнне якіх адбывалася на тваіх вачах.

Кожная новая будоўля — новы этап Валінага жыцця. У іх не толькі праца яе рук, але і кавалачак жыцця. Інтэрнат на вуліцы Карскага — першы дом, у збудаванні якога Валя ўдзельнічала ад пачатку да канца. Калі ўзводзілі падстанцыю, яна працавала на пад'ёмніку. Заводаўпраўленне азотна-тукавага тынкавала ўсю зіму. Вясной гэтага года — на корпусе № 342 засцілала дах пенашклэм, мацавала панелі цэментным раствором...

* * *

Няма нічога больш чыстага і жыватворнага, чым ранішняе росы. Нейкая магутная сіла ў іх. Вось гэтыя кветкі, прыгожыя і лёгкія, як матылі, хтосьці забыў учора на каменных каля будоўлі, а і сёння раніцай яны не завялі — свежыя! Валя бярэ іх, разгладжвае пялёсткі, усміхаецца сама сабе: пырнула сваім пэндзлем ужо восень першыя кроплі бронзы на прыдарожную пасадку, а кветкі яшчэ не пакінулі будоўлю. Потым пранеслі над зямлёй сваю адвечную песню пра «вырай» жураўлі. Валя праводзіла іх доўгім позіркам: гэта ўсё далей і далей адлятае яе дзяцінства. Праводзіла, але не пацягнулася сэрцам за жураўліным клінам — казкі застаюцца ў дзяцінстве. У дарослых сваё разуменне шчасця. Ад добра добра не шукаюць. Ды і навошта яго шукаць, калі яно вось тут, побач, як гэтыя кветкі ў тваіх руках.

В. ЛУКАШЭНКА

г. Гродна.

СЭРЦА НЕ ВЕДАЕ СПАКОЮ

Любоў Іларыёнаўна ўстала з пасцелі і ціхенька, каб не разбудзіць Сярожу і Вову, пачала апранацца. Цёмнай хусткай завесіла акно каля ложка сыноў — няхай паспяць пасля дарогі — і выйшла на панадворак.

— Што гэта ты так рана? — здзівілася маці, якая ламала бацвінне на градах.

— Не спіцца, мама.

Жанчына па агародах выходзіць у луг. Чэрвеньская раніца мые росамі травы. Паветра поіць навалю колле свежым водарам кветак. І яна п'е, п'е гэты настой і, здаецца, становіцца дужэйшай і зусім маладой.

Сонца ўзыходзіць. Любоў Іларыёнаўна апускаецца на зямлю і кладзецца на спіну, падстаўляючы твар ласкавым промням. У галавах — бялянкі, — так яны з дзяўчатамі назвалі кветку на высокім тонкім сцябле, пахучую, белую, як нявеста ў вясельным убранні. Яна глядзіць на кветку знізу, і сцябло здаецца такім высокім, ну зусім як дрэва. Гэта Люба заўважыла яшчэ ў дзяцінстве: ляжаш пад невялічкае дрэўца, паглядзіш ўверх, а яно быццам неба падпірае.

Праўда, і тады не шмат часу было бегаць на луг — на калгасным полі завіхалася, а вечарам у школе сядзела. У нядзелю ж дзяўчаты, бывала, гуляюць, песні спяваюць, карагоды водзіць, а яна — за кніжку. Чытае. А то адкладзе кнігу ўбок, задумаецца. І плывуць яе мары ўслед за хмаркамі... Куды толькі ні заносілі Любу яе мары...

Хацелася вучыцца далей пасля школы. Вайна ўкра-ла столькі гадоў. Ёй семнаццаць, а яна толькі ў сёмым класе. Ды няхай. Усё роўна даб'ецца свайго! Часцей за ўсё Люба бачыла сябе будаўніком. Можна таму, што разруха такая была на-вокал. А ў яе ўяўленні вырасталі дамы, школы з ве-

лізарнымі вокнамі, клубы прасторныя і абавязкова — кругом сады і паркі з ру-жамі, каннамі і зялёнай-зялёнай, нібы аксаміт, тра-вою.

Якая шчаслівая бегла дзяўчына дамоў, калі залічылі яе ў Асцёрскі тэхні-кум сельскагаспадарчага будаўніцтва! Васемнаццаць кіламетраў, што раздзяляюць Асцёр з яе роднай вёскай Сувід на Кіеўшчыне, здалі-ся Любе васемнаццаці метрамі. А праз чатыры га-ды ёй уручалі дыплом вы-датніка і рэкамендавалі на вучобу ў Кіеўскі політэх-нічны інстытут на хіміка-тэхналагічны факультэт. Дома казалі: «Едзь, вучы-ся». І яна паехала.

...Сонца пячэ ў твар, і Любоў Іларыёнаўна пера-носіцца ў сучаснае. Яна ўстае і ідзе да Дзясны. А праз колькі мінут на паверх-ні вады відаць толькі яе ку-чаравая галава...

— Мама! — чуецца з агарода. І два хлопчыкі з усіх ног бягуць па разоры. Радасць поўніць сэрца жанчыны. Радасць ад пры-гажосці, ад яснага сонца, ад люстраной гладзі вады і яшчэ ад таго, што чуе род-ныя галасы, галасы сыноў, сыноў яе і Міхася.

Па-рознаму людзі вяртаю-цца з адпачынку: адны яшчэ доўга бываюць пад уражан-нем праляцеўшых дзён, дру-гія так, нібы толькі ўчора за-чыніліся тут за імі дзверы. Любоў Іларыёнаўна хутчэй можна аднесці да другой катэгорыі. Вельмі добра было гасцяваць у бацькоў, блукаць па родных мясцінах, але і тут, на заводзе «Стромма-шына», усё блізкае і род-нае. Тут інжынера-канст-руктара бюро азбашыферу Любоў Іларыёнаўна Ру-бан чакалі неадкладныя справы, чакала новая ма-шына, работа над якою за-сталася незакончанай...

У Магілёў яна прыехала пасля заканчэння інстытута.

На «Строммашыну» ўзялі тэхнікам-канструктарам у аддзел галоўнага канструктара. У гэтым жа аддзеле працуе і муж, Міхаіл Цімафеевіч.

Першыя крокі на вытворчасці, першыя ваганні... Кому яны незнаёмыя... Любоў Іларыёнаўна ўключылі ў групу па мадэрнізацыі машын.

З кожным днём на ватман наносіліся новыя штрыхі, новыя лініі, і канструктары ўжо бачылі новыя дэталі, вузлы, усю машыну. Змянілі падшыпнікі, спраектавалі новы вал... У працэсе работы хтосьці падаў думку спраектаваць іншую машыну, менш грувасткую, з металічным корпусам, і такую, каб магла абслугоўваць некалькі ліній. Пачалася новая работа.

Любоў Іларыёнаўна нізка схіляецца над ватманам. Чорныя лініі кладуцца мудрагелістымі ўзорамі. А яна глядзіць на гэтыя карункі ліній і бачыць ужо гатовую машыну, лёгкую і трывалую...

Калі запусцілі машыну ў серыйную вытворчасць, неяк само сабой так здарылася, што Любоў Іларыёнаўна стала вядучым канструктарам. Інжынер, які вёў машыну дагэтуль, перайшоў на іншую работу. Яна адзін раз дала кансультацыю таварышам, другі. Так і замацавалася за Рубан роля вядучага канструктара.

Яна прымала і прымае ўдзел у праектаванні амаль усіх машын, што распрацоўваюцца ў бюро.

Зараз Любоў Іларыёнаўна з'яўляецца вядучым канструктарам пяці машын.

... У пакоі, застаўленым чарцёжнымі дошкамі, два рады сталоў. Над адным з іх схіляецца Любоў Іларыёнаўна. Прарэзлівы тэлефонны званок парушае цішыню.

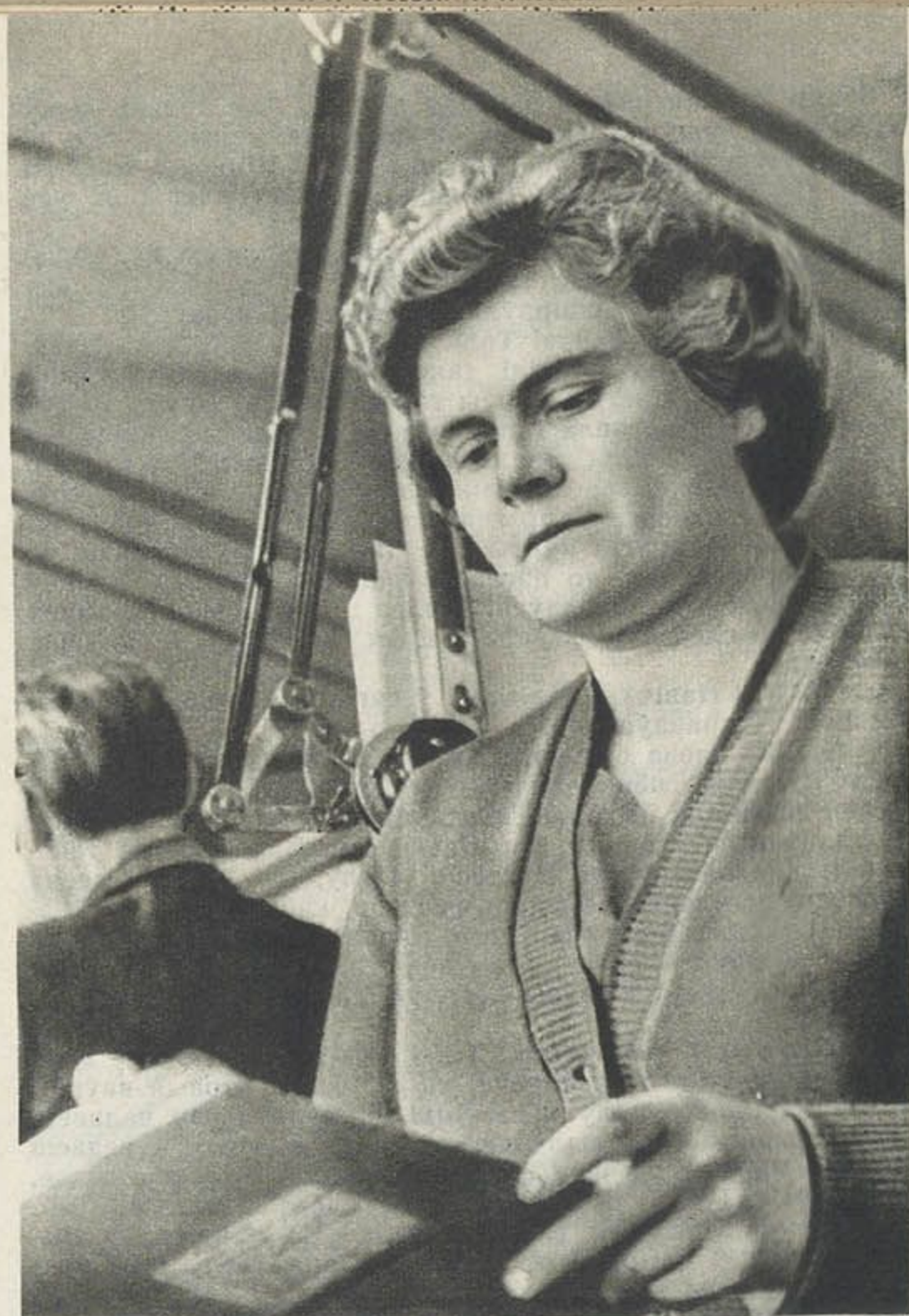
— Цябе, Люба, — далятае да яе стала.

— Нічога не магу зараз сказаць, разбяруся. Заўтра раніцай усё будзе ясна, — гаворыць яна ў тэлефонную трубку, а потым звяртаецца да мужа, які працуе ў гэтым жа пакоі:

— Давядзецца затрымацца пасля работы. Аказаліся няправільнымі разлікі метызаў. Урокі ў хлопцаў не забудзь правярыць.

Пасля чатырох гадзін дня аддзел паступова пусцее. Любоў Іларыёнаўна паглыбляецца ў роздум. У такія мінуты для яе нічога, акрамя «сніжкі», дэталей, лічбаў, не існуе.

Восень рана запальвае вярчэнні агні. Яны дрыжаць нібы ад холаду. Першамайская вуліца робіцца няўтульнай. Вецер зрывае апошнія лісце з дрэў і са злосцю кідае пад ногі прахожым. Любоў Іларыёнаўна папраўляе шаль і чамусьці ўспамінае такія ж вет-

Любоў Іларыёнаўна Рубан.
Фота Н. Жалудовіча.

МАМА

Мне хочацца расказаць пра адну вельмі добрую жанчыну, пра маю другую маці. Яшчэ да Вялікай Айчыннай вайны я захварэла. Хварэла вельмі доўга — да 1947 г. У 1942 годзе мяне адвезлі ў бальніцу ў г. Бабруйск. З бальніцы я трапіла ў Нясені дзіцячы дом Клічаўскага раёна. Хвароба мая працягвалася. Я расла дзікай, неразгаворлівай. Не любіла шуму, смеху. Мяне ўладкавалі ў старэйшую групу, хоць па ўзросту я і не падыходзіла. У гэтай групе выхавальнай была Марыя Антонаўна Ахрамовіч. Які гэта цудоўны чалавек! Проста не хапае слоў расказаць пра ўсё тое добрае, што рабіла яна для нас. Паколькі я была меншая за ўсіх, Марыя Антонаўна даручыла мяне старэйшай дзяўчыцы Валерыіне Вароніч. І не было таго дня, каб па некалькі разоў не спраўлялася пра мяне: як есць, як спіць. Да кожнага з нас яна знаходзіла асобы падыход. Разварушыла гэта чулая жанчына і мяне. Разарвала маю замкнутасць сваім мацярынскім сэрцам. Навучыла паважаць працу, кнігу, любіць людзей. Калі з нас хто хварэў, яна ночы не спала. Калі Марыя Антонаўна паяўлялася ў нас у пакоі, мы акружалі яе, і для кожнага з нас знаходзіліся ласкавыя мацярынскія словы. Зараз Марыя Антонаўна на пенсіі, але колькі пісьмаў яна атрымлівае! Многія з яе выхаванцаў маюць уласных дзяцей, але сваю другую маці не забываюць.

У 1962 годзе пабывала і я ў яе. Яна мяне адразу пазнала, хоць шмат часу мінула.

Прашу вас, дарагая рэдакцыя, праз жаночы часопіс падзякаваць майй добрай старэнькай маці Марыі Антонаўне і пажадаць ёй шмат год жыцця і добрага здароўя.

Дзякуй Вам, дарагая Марыя Антонаўна, за ўсё тое добрае, чаму Вы мяне навучылі. З таго часу мінула ўжо каля пятнаццаці год, але Вашы словы, Вашы парады і па сённяшні дзень я святла захоўваю. Праўда, я не стала ні інжынерам, ні настаўніцай, я проста калгасніца, але і тут не зганьбую светлы вобраз дарагога мне чалавека.

Галіна ШАПАВАЛАВА

раны вечар. Толькі вецер тады быў мяккі, веснавы. Яна ішла з Міхаілам па Першамайскай вуліцы і намацвала ў кішэні кніжачку ўдарніка камуністычнай працы, якую ёй толькі што ўручылі на перадамайскім урачыстым вечары...

Эксперыментальны цэх завода. Тут ажываюць чарцяжы. Цёмныя палоскі ператвараюцца ў дэталі, вузлы. Нараджаецца машына, зусім новая машына — вынік творчай думкі дзесяткаў людзей.

Любоў Іларыёнаўна цяпер большасць рабочага часу знаходзіцца ў цэху. Іменна тут у час вырабу машыны месца вядучага канструктара. Да яе ляцяць дзесяткі пытанняў. Іншы раз здараюцца няўвязкі, і тады зноў — чарцяжы, праверкі, пералікі.

Да стала інжынера падыходзіць маладая жанчына. Гэта Надзея Яфрэмава, тэхнік-канструктар.

— Цяжка мне, — гаворыць яна, — дапамажыце, Любоў Іларыёнаўна, дзіця ў яслі ўладкаваць.

— Добра, Надзя, напішы заяву ў прафком, што-небудзь прыдумаем.

А на наступны дзень пасля работы Любоў Іларыёнаўна, намеснік старшыні прафкома аддзела галоўнага канструктара, ідзе на кватэру да Яфрэмавай. Становішча на самай справе цяжкае, трэба памагчы. А памагчы чалавеку ў цяжкую хвіліну стала традыцыяй у аддзеле. Захварэў старшы тэхнік-канструктар І. Камароў, наведвалі ў бальніцы, тры разы матэрыяльную дапамогу аказвалі. І хто ведае, што паставіла на ногі чалавека — лякарствы ці сардэчныя клопаты сяброў.

І ва ўсіх добрых справах ёсць частачка сэрца Любові Іларыёнаўны Рубан.

Характар гэтай жанчыны пасуе да яе імя. Любоў да справы, да людзей, любоў да жыцця дае ёй сілы, выпроствае крылы ў імклівым палёце.

Л. КАЛІНОУСКАЯ

г. Марілёў.

ДЗВЕ трэці нашага калектыву — жанчыны. Яны сумленна працуюць на ўсіх участках вытворчасці і ўсюды паказваюць прыклад. Саўгас кожны год паспяхова ўпраўляецца з сельскагаспадарчымі работамі, і ў гэтым вялікая роля нашых жанчын.

Нядаўна мы праводзілі на пенсію даярку Ольгу Іванаўну Селязнёву. За 14 гадоў яна надала 928 тон малака, каровы яе групы даюць за год больш як па 5.000 кг малака. Імя Ольгі Іванаўны занесена ў Кнігу гонара саўгаса, ёй уручылі каштоўны падарунак. Такіх сціплых, самаадданных працаўніц у нас шмат — і на фермах і на полі.

А яшчэ не так даўно многія жанчыны сядзелі дома і не ўдзельнічалі

ў саўгасе прадукты, іх прынеслі Грымазавым на кватэру. Кожны дзень старой жанчыне носяць малако.

Былі ў нас гаспадыні, мякка кажучы, нехайныя. Маладая жанчына Рыта Французава лянiлася мыць і прыбіраць у кватэры, дзеці хадзілі нямытыя, у брудных сукенках. Пагаварылі з ёю, прысаромілі, і Рыта ўзялася наводзіць чысціню.

Зелянеюць дрэвы, цвітуць кветкі на вуліцах саўгасных пасёлкаў. Для канторы, дзіцячага сада, птушнікаў, скацінных двароў разбіты прыгожыя клумбы. Толькі ў 1962 і 1963 гадах на цэнтральнай сядзібе саўгаса пасаджана 2 тысячы дэкаратыўных дрэў і столькі ж кустоў, на прысядзібных участках

Антоніўка

Антоніўка, вясковы апельсін,
Ажно скрыпіць, аж на зубках аскам!
Здаецца, падрасцеш, калі з'ясі,
Ды за другой пацягнешся цішком.

Калі ў руцэ здаровы, залаты
Халодны плод, што даў калгасны сад,—
Забудзешся пра смак чужой туты,
Пра чай заморскі і пра вінаград.

Далёкі госць пахваліць ад душы
Яе кіслю, яе мядовы пах...
Грызуць антоны нашы малышы
І падрастаюць проста на вачах!
Еўдакія ЛОСЬ

Матчыны рукі

Ты ведаеш, мама любімая,
Чым твае пахнуць рукі!
Пахнуць святальным дымам
І хваляй рачною пругкай,
Цёплай вясенняй раллёю
І роснай травой лугавою.

Пахнуць штодзённым хлебам,
Пахнуць дажджом і снегам,
Гарачым і сіверным ветрам,
Пахнуць і тонцам і небам,
Пахнуць усёй планетай.

Іван МУРАВЕЙКА

джваць культурны і вясёлы адпачынак.
Паважаюць работніцы саўгаса свой
жаночы савет. Ён — іх лепшы друг
і дарадчык.

А. НЕСЦЯРКОЎ,
сакратар парткома саўгаса «Рудако-
ва» Віцебскага раёна.

ДРУГ І ДАРАДЧЫК

ў грамадскай працы, хоць у саўгасе не хапала рабочых рук. Не ішлі на работу Аляксандра Сянькова, Ірына Касьянава, Зінаіда Каткова, Кацярына Панкова. І вось да іх завіталі члены жаночага савета — лепшыя работніцы саўгаса. Шчыра, па-сяброўску пагутарылі, памаглі ўладкаваць дзяцей, далі добрыя парады. І неўзабаве гэтыя жанчыны сталі працаваць. І добра працаваць.

Толькі два гады існуе жаночы савет пры нашым саўгасе, але і за гэты кароткі час паспеў шмат чаго зрабіць. Жаночы савет добры памочнік партыйнай арганізацыі і дырэкцыі ў выкананні задач, якія стаяць перад саўгасам, у выхаванні падрастаючага пакалення. У жаночы савет уваходзяць паважаныя, аўтарытэтныя працаўніцы. Сярод іх лепшая птушніца Алена Іванаўна Прымячаева, настаўніца Лідзія Іванаўна Пятрова, загадчыца дзіцячага сада Ольга Міхайлаўна Чарняўская. Старшынёй другі год працуе Еўдакія Фамінічна Салаўёва. Членам жансавета даюцца канкрэтныя даручэнні, у сваёй рабоце савет абавіраецца на актывістак, перадавых жанчын саўгаса.

Жаночы савет цікавіцца ўсімі пытаннямі жыцця саўгаса, быту людзей, правярае санітарны стан кватэр, двароў, вуліц. Калі здарыцца бяда — жансавет не пакіне жанчыну без увагі, паможа. Згарэў дом у цяляціцы саўгаса Алены Смагаржэўскай, загінула ў агні ўся маёмасць. Жансавет прыняў меры, аднаўскаючы памаглі Смагаржэўскай адбудавацца, стаць на ногі.

Паклалі ў бальніцу Марыю Грымазаву. Дома асталася старэнькая бездапаможная маці. Члены жаночага савета прыйшлі ў рабачком, расказалі пра гэта, папрасілі памагчы. На грошы, адпушчаныя рабачкомам, былі выпісаны

пасаджана 5 тысяч плодовых дрэў. Актывістаў удзельнічалі ў азеляненні нашых жанчын: старшыня жансавета Еўдакія Фамінічна Салаўёва, Таццяна Смолікава, Лукер'я Бабкова, Валянціна Тукунова, Вера Бульсікава і іншыя.

Шмат карысных спраў робіць жаночы савет. Ён займаецца пытаннямі выхавання дзяцей, праводзіць гутаркі з бацькамі, не дае спуску п'яніцам і хуліганам.

Працуюць чатыры калектывы мастацкай самадзейнасці. І тут жанчыны, можна сказаць, задаюць тон: у саўгасе больш ста добрых спявачак, танцорак. Жаночы савет памагае рабочым нала-

Цікавым павінен быць чарговы нумар насценгазеты жывёлаводаў калгаса «Дружба» Навагрудскага вытворчага ўпраўлення. На здымку: фельчар М. Ф. Карлюк, настаўніца А. У. Комар і Г. Ц. Саўко дапамагаюць калгасніцам у падрыхтоўцы матэрыялаў для насценгазеты.

Фота А. Перахода.

*Змяшчаем урывак з трэцяй часткі паэмы А. Вялюгіна „Вецер з Волгі“ аб маленстве і юнацтве Уладзіміра Ільіча Леніна. У гэтым раздзеле апавядаецца аб суровым, трывожным жыцці яго маці—Марыі Аляксандраўны Ульянавай. Падзеі пачынаюцца, калі маці наведала ў Петрапаўлаўскай крэпасці старэйшага сына, Аляксандра, прыгавора-
нага да смяротнай кары за ўдзел у замаху на цара.*

Анато́ль Вялю́гін

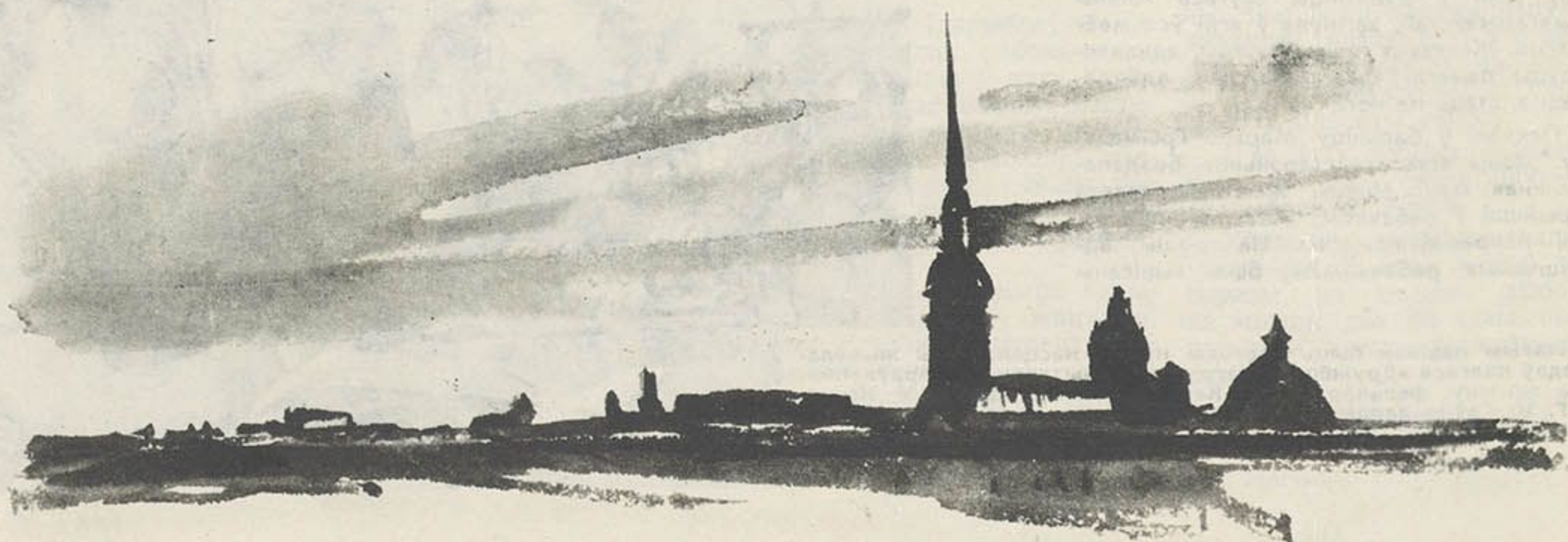
Марыя Ульянава

На плёсы майскае зары
ляцяць і плачуць журавы,
мінуўшы крэпасці муры
на правым беразе Нявы.
Трывожны шум вільготных крыл
у смутку слухала турма.
Глухая поўнач. Зорны пыл.
Маўчыць каменная труна.
Маўчыць! Няпраўда! Крок гучыць.
Пакутны! Не! Рашучы крок.
На зорах думка зіхаціць
Крылаты крок. Пагодны зрок.
Магільны змрок. Іржавы звон.
Стары сакрэтны бастыён.
Халодны склеп, у змроку ён
вышэй палацаў і карон.
Шкада, сваіх сяброў шкада:
схапілі ўсіх. Жыве манарх.
Жалезам бразгае бяда
у петрапаўлаўскіх мурах.
Світаць пачне, і забярэ
наранку ноч у вечны спрат.

Зару і цень твой на дварэ
зямлэй засыпле сонны кат.
«Чаго, Ульянаў, за мяжу
не збеглі вы!» — пытаўся суд.
«Радзіме смерцю паслужу!»
Граніт Нявы... Глыбіні руд...
Куды ўцячэш адсюль? Куды!..
На сініх ростанях клады.
Чаромхавыя халады.
Сібірска белыя сады.
Касы гусінае пясок.
Вясло зламанае... Вясна...
Валодзеў ранішні басок
і любай маці сівізна.
Нядаўна маці ў змрочны лёх
прыйшла: спаткацца выпаў лёс.
Прыпаў да ног, стрымаць не змог
гарачых слёз, гаротных слёз.
«Прашэнне, Сашанька, падай,
і цар памілуе... пішы...» —
У ціхім голасе адчай,
мальба збалелае душы.

«Пісаць!.. Я не магу, павер,
ва ўсім прызнаўся на судзе.
Было б няшчыра, каб цяпер
прасіў я літасці ў бядзе.
...Валодзю, мама, абдымі.
Самотнай Ані ў цемры крат,
дзе страх пануе над людзьмі,
скажы: цалуе моцна брат».
«Скажу, сыноч»...
Хвілін праз пяць
пакіне камеру яна.
Рука на ложку: мупка спаць,
у плесні стылая сцяна...
Здаецца, думак быстры лёт
выразна кожнаму чуцён —
такая ціш. Гарэлы knot

дыміць у лямпе. Ціхне звон.
«...Калі ўцякаў адзін з сяброў,
а грошай не было, на жаль,
дык я ў заклад за сто рублёў
аддаў свой залаты медаль.
Каштэе гэта бляшка больш.
Ты, мама, выкупіш! — спытаў,
паправіў knot, стаіўшы боль. —
Цяпер бы Гейне пачытаў!»
Былі абдымкі іх без слёз,
спакойна выйшла ў калідор...
Учора ў камеру прынёс
падвечар кніжку пракурор.
Тут шмат хто сох, сівей і слеп.
Гняздо пакут. Нара ў скале.
Жалезны стол, апошні хлеб
І томік Гейне на сталі.
Пачаткам з'явіцца канец,
не будзе плачу і тугі.
**КАЛІ УПАДЗЕ АДЗІН БАЕЦ —
ЗАМЕНИЦЬ ПАЎШАГА ДРУГІ.**

* * *

Не выплакацца.
Ноччу не забыцца.
Купчасты вяз у месячным акне.
Узяўшы кубак,
задрыжала:
быццам
смяюцца вочы Сашавы
на дне.
З фарфоравага кубка,
чарнавокі,
нядаўна Саша піў
сцюдзёны квас...
Пад вязам, за акном,
цяжкія крокі —
жандар пільнуе дом
і шумны вяз,
і кубак непрыгублены,
глыбокі...
Заходзіцца душа ў чорнай спёкі.
Рыпачь масніцы. Чуйныя. Старыя.
Маўклівы сведка гора і няўдач,
драўляны стогне дом:
— Засні, Марыя,
Марыя Аляксандраўна, не плач...
На досвітку
суцішаць боль
турботы.
У садзе свіснуў перасмешнік дрозд.
Прыціхлі за акном
цяжкія боты —
жандар, відаць, пакінуў важны пост.
«Знайшлі ў вазоўні
скрыні з аманалам...» —
Як змеі, плёткі
поўзалі кругом.
Чыноўніцтва Маскоўскую мінала,
і ксціліся купцы,

мінуўшы дом.
«А помніце!.. — шумелі чынадралы. —
І бацька ж быў вялікім лібералам!..»
З пагардаю глядзела ўслед карэтам,
калі з Нявы
вярнуліся сюды,
здалося маці:
чорным-чорным цветам
цвітуць над Волгай майскія сады.
Світанне ў сад вядзе,
нібыта ў завадзь,
вясёлкі
атрасаючы
з травы.
Глыбока дрэмле ў першацвеце завязь.
Аблок паружавелі астравы.
Між белых яблыnek,
дзе грады з краю,
адна, на ўсёй зямлі цяпер адна,
у чорнай сукні, ціхая, сівая,
з рыдлёўкаю схілілася яна.
Пялёсткі на раплі...
Духмяна... Сіне...
Такой парой цябе не стала,
сыне.
Калісьці ў грады,
покуль спяць малыя,
па раннюю радыску бег наўскач...
Шапоча светлы сад:
— Жыві, Марыя,
Марыя Аляксандраўна, не плач...
Ужо на вуліцы чутна гаворка.
Рыпучай брамкай стукнуў паштавік.
Пісьмо...
«...належыць ордэнская зорка...»
І воблік мужа,
як жывы,
узнік.
Апошняя, за службу, ўзнагарода.
Жывому
не паспелі
уручыць.
Усё ў жыцці спазняецца заўсёды —
пашана,
воля,
пісьмы,
урачы...
Пасля за ордэн грошыкі плаціце.
Дарэмныя турботы, папачыцель!
Адпіша сёння. Занясе на пошту.
Якраз і мужава асадка на сталі:
«Даруйце мне. Пачэсны знак... Навошта!
Тым больш, у доме грошай нестасяе».
Ульянавых казна не пашкадуе.
Шасцёра іх. А пенсія адна.
Гаруе, корміць, шые і цыруе,
у працы
гора топячы
звідна.
Сімбірск
у званы звоніць пра сыночка.
Не гніся ў непагадзь —
з табой сям'я.
...Лягла
пад прас

бялютка сарочка.
Падшыты закаўрашыкі...
Чыя!
І слёзы лінулі
на холад палатняны:
насіў яе... насіў неўратаваны.
Аддам Валодзю. Не! Пятля ці куля...
Абноўку спраўлю, выпаўзу з нястач...
Валодзя ўбег, прачнуўшыся:
— Матуля...
Прашу цябе, харошая, не плач...
Яна глядзіць на сына-гімназіста,
адразу —
радасць і раптоўны страх:
пушок на падбародку залацісты,
а востры розум свеціцца ў вачах,
прыпухлыя суро́ва сціснуў губы;
прыходзіць мужнасць у семнаццаць год.
— Глядзі, не рызыкуй дарэмна, любі,
жыццё — няўмольны страшны крыгаход.
Не толькі я маю — сям'іска наша.
«Асцерагайся» — з цемры просіць Саша...
Над матчынай трывогаю і страхам
юнак узяўся,
нібы ў забыцці:
— Мы пойдзем
не такім, а іншым шляхам,
інакшым шляхам трэба нам ісці!

Вось так часам чытаеш, чытаеш... А потым, як Маша Мароз, падыдзеш да расчыненага акна і доўга-доўга думаеш зусім пра іншае, пра сваё...

ПАЧАТАК ЛЕГЕНДЫ

САМАЛЁТ, крута задраўшы правае крыло, разварочваецца над Полацкам. Зверху відаць кварталы тысячагадовага горада. Кідаюцца ў вочы вежа былога кадэцкага корпуса і стройны Сафіеўскі сабор. Сабору каля шасці стагоддзяў ад роду. Разам з ім нарадзілася старадаўняя легенда пра таямнічы падземны ход, які вядзе кудысьці ў бок Дзвіны. Калі пайсці гэтым ходам, ён прывядзе ў казанчы горад хараства. Так гаворыцца ў легендзе.

...На шырокіх вуліцах, забудаваных шматпавярховымі белымі дамамі, шмат людзей. Яны спяшаюцца на работу. І куды б вы ні паглядзелі — усюды моладзь: на тратуарах, у аўтобусах, на прыпынках. Людзі, якім ад 18 да 25 год. Такі сярэдні ўзрост жыхароў Нафтаграда, што вырас пад Полацкам. Вось пра гэтых людзей мы і раскажам вам. Яны пабудавалі завод і горад. Зіх і пачынаецца легенда. Яны жывуць у кожным з гэтых белых дамоў. Мы выберам адзін. Ён вядомы тут, як дом

149, па нумару былога будаўнічага аб'екта. Гэта маладзёжны жаночы інтэрнат. Над яго пад'ездам прымацаваны вымпел з надпісам: «За ўзорны санітарны стан». Першы расказ пра гэтых дзяўчат так і будзе называцца:

ГІСТОРЫЯ ВЫМПЕЛА

У Клары Анціп спагадлівая душа, таму многія дзяўчаты дзеліцца з ёю сваімі таямніцамі. Усе клічуць выхавальцу проста Клара, без імя па бацьку. Ад яе мы і даведаліся пра гісторыю вымпела.

Восем месяцаў назад здалі гэты інтэрнат. Пасялілі дзяўчат амаль ці не з усіх участкаў, старажылаў і навічоў — народ розны па характару і паводзінах. Клара не скрывае.

— Было ўсякае, — гаворыць яна. — І песні запоўнач, і бруд у пакоях. Мінуў другі тыдзень.

— Так больш працягвацца не можа! — вырашылі дзяўчаты.

На агульным сходзе быў выбран першы ў горадзе нафтавікоў культурна-бытавы савет інтэрната. Яго старшынёй

Дом, у якім

Нарыс

стала Валя Кашкан, дваццацігадовы майстар з Магілёва. Першае, што было сказана на савеце: «Быць чыстаце!».

— Інтэрнат — наш дом, і ў ім павінна быць, як дома: чыста, утульна, — гаварылі дзяўчаты.

Інтэрнат стаў прыкладным, атрымаў «Вымпел за ўзорны санітарны стан». Вось і ўся яго гісторыя.

— Глядзіце, — раптам ціха сказала Клара. — Гэта ідзе граза брудных, глава санітаркі — Ірына Правашынская. «Граза» і «глава» прастукала міма на тоненькіх абцасах, непрыкметная і маленькая, як падлетак.

— Гэта адзіная ва ўсім інтэрнаце дзяўчына з мужчынскай прафесіяй зваршчыка-монтажніка. Яе ўсе любяць і ўсе ведаюць пра тое, як

ца. Вось у яе таксама калісьці вертыкальная зварка не атрымлівалася.

...У дзесяты, соты раз яна паказвае Казлову, як трэба стаяць, пад якім вуглом варыць, а ў трымаўніка вось такое палажэнне павінна быць...

Праз месяц у Віктара пайшла вертыкаль. І яны з настаўніцай памянліся ролямі.

— Не трэба, не хвалюся. Пускай цябе туды, пускай, — гаварыў ён Ірыне, а яна глядзела ўверх і ў каторы раз пыталася:

— І чаго толькі яны баяцца за мяне?

ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ БРЫГАДЗІРА

для ўсіх асаблівы дзень. Брыгада Люды Пятравай, 15 дружных дзяўчат, адзначыла гэтае свята як належаць. Сабраліся, паднеслі Людзю 15 букетаў і адзін дыван. Выпілі шампанскае за здароўе «нованароджанай». А калі за вокнамі сцягнула, усе выйшлі на вуліцу.

Не дамаўляючыся, пайшлі па праспекту Нафтавікоў да павароту, адкуль відаць начны завод. Міма, асляпляючы дзяўчат, зрэдку праносяцца машыны. Вось і паварот. Здалёку цёмна-малінавым заравам палыхае паўнеба.

— Факелы! — ціха гаворыць Зіна Дэмбіцкая. Крыху ўбаку цэлы россып пералівістага ззяння: завод. Вышэй за ўсіх падняў свае агні крэкінг, як тут называюць устаноўку для перагонкі нафты. На іх вась, на гэтыя агні, і глядзяць Рая Трацякова і Люда Пятрава.

... Даўно пушчан крэкінг, даўно па трубах, ахаваных ад непагадзі пяхотнымі дзявочымі рукамі, ідзе бензін.

Заўтра раніцай 15 дзяўчат у рабочых камбінезонах, у ботах выйдучы з 4-га пад'езда 149 дома і тым жа праспектам Нафтавікоў пойдучы на работу. А разам з імі, можа крыху раней ці пазней, з гэтага ж пад'езда выйдзе яшчэ адна дзяўчына. Невысо-

ІРЫНА ХОЧА НА ВЫШНЮ

Вертыкальная зварка і столь у Віцкі Казлова не атрымліваліся, хоць плач. І Віцка плакаў. Па-сапраўднаму, слязьмі.

— Віценька, не трэба, — прасіла свайго вучня дзяўчына.

— Давай яшчэ раз паспрабуем, — гаварыла яна хлопцу. — У мяне ж таксама калісьці не атрымлівалася.

Калісьці... Гэта было 4 гады назад, у Ленінградзе. Была ў Ірыны вялікая мара стаць мантажніцай-вышніцай. Не ўзялі. «Малая яшчэ. Ветрам здзьме, — успамінала яна словы начальніка аддзела кадры. — Папрацуй пакуль зваршчыцай».

Дзяўчына настойліва дабівалася свайго і, нарэшце, здала экзамен. У атэстаце было запісана: «...дазваляецца допуск да 40 метраў». А гэта ўжо вышыня!

Завод у Апатыхах, фабрыка ў Кандалакшы — там яна выпрабавала ўсю сілу паўночнага вышыннага ветру. Там ёй давяралі, а тут... Ну нічога, яна дакажа, даб'ецца свайго. Не так проста ўсё даец-

мы тываи

кая, мощная, з на дзіва мяккім выразам вачэй, яна прайдзе міма хлопцаў, што чакаюць аўтобуса. І хто-небудзь скажа:

—МАША З МАСТАВОГА

да сябе, на ЖБВ пайшла. Яна там на кране працуе.

ЖБВ — гэта завод жалезабетонных вырабаў. Там блокі і панелі, бэлькі і перакрыцці робяць. Вунь дамы Нафтаграда, а за соснамі — велізарны нафтаперапрацоўчы завод, — ва ўсім гэтым — праца рабочых ЖБВ.

Маша Мароз прыехала сюды ў 1959 годзе. У новым інтэрнаце яна зусім нядаўна. Пасялілі яе ў пакой разам з Любай Нялепка.

...Цэлымі гадзінамі магла Люба сядзець ля акна і глядзець на двор. Думаць і думаць. Дзве маршчынкі пера-разаюць лоб. Хутка паявіцца дзіця. І толькі яна, маці, будзе з ім. А бацька? Быў і бацька...

І нікому да яе, Любы, і яе будучага дзіцяці няма справы. Нікому. Два дні таму назад пасялілі да яе дзяўчыну, кра-наўшчыцу. Машай завуць. Вось і ўсё, што яна пра яе ведае.

...Кветкі, малако, сок, яблыкі і яшчэ штосьці з'явіліся ў палаце на тумбачцы Любы разам з запіскай:

«Віншую з касманаўткай. Рыхтую пасаж. Як здароўе? Цалую цябе, Любачка. Твая Маша».

Маша? Твая Маша? Хто ж гэта? Люба нічога не магла зразумець.

— Ну, з такімі вачыма, — сказала нянецка і зрабіла рукой няпэўны жэст. І хоць ён нічога не гаварыў, Люба адразу ўсё зразумела.

Пасля выпіскі вярнулася ў інтэрнат. На сваім ложку маладая маці ўбачыла цэлы стосік палёнак, коўдру, шапачкі — і ўсё гэта ружовае-ружовае.

І слёзы навярнуліся на вочы.

Два тыдні Люба хварэла, два тыдні Маша і іншыя дзяўчаты даглядалі яе і дзіця. Калі Люба ад'язджала дадому, у вёску, яна абняла Машу, прытулілася да яе:

— Я нічым не магу аддзякаваць табе. Але вась дачца маёй ты імя дасі. Якое табе падабаецца? Света? Святлана... Добрае імя.

Пра гэты выпадак можа ведаюць не ўсё ў інтэрнаце. Затое кожны другі зможа раскажаць вам іншую гісторыю, пра тое, як

НАРАДЗІЛАСЯ КАХАННЕ

Светлавалася, сарамлівая да маўкліваці, яна амаль непрыкметная сярод гарэзлівых і бойкіх на язык сябровак. Калі ён упершыню зайшоў у іх пакой, то не звярнуў на яе ўвагі. Але чым часцей ён з'яўляўся тут, тым усё больш цягнула яго да Машы. І тым час-

«А мы мантажнікі-вышыннікі»... — спявае Ірына Права-шынская.

цей у яе сябровкак знаходзіліся раптам неадкладныя справы: то ў магазін трэба тэрмінова пайсці, то на кухні штосьці спешнае загарэлася. Дзяўчаты ўсё разуме-лі. Яны ж ведалі, якая душа ў Машы.

Юру Сіманковіча яны пры-зналі сваім, і ён гэта адчу-ваў. Аднаго толькі не ведаў ён яшчэ: што думае пра яго Маша. За 20 год свайго жыцця ён упершыню пакахаў, гэты прыгожы смуглявы хло-пец. І тое, што адчуваў ён зараз, хвалявала і трывожы-ла...

Маша хадзіла з ім у кіно і клуб. Яны ўжо ўсё ведалі адзін пра аднаго. Простыя і кароткія іх біяграфіі. За плячыма ў Юры 10 класаў, тэхні-нае вучылішча, два гады рабо-ты мантажнікам-вышыннікам. Маша Альховік была даяркай і птушніцай у саўгасе. Ад-нойчы, будучы ў Магілёве на нарадзе, яна ўбачыла аб'яву аб наборы на «Нафтабуд». І вась ужо год, як яна тут... працуе ізаліроўшчыцай. Тут і прыйшло да Машы яе пер-шае каханне.

Увесь інтэрнат ахоўвае свет-лае і чыстае пачуццё Машы і Юры, і ніхто не адважыцца пры жыхарах 149 сказаць які-небудзь неасцярожны жарт у адрас закаханых.

— Нашы Юра і Маша, — так гавораць дзяўчаты.

КАНЕЦ ЛЕГЕНДЫ

Калі ўзабрацца на 54-мет-ровую вежу крэкінга, перад вамі адкрыецца прыгожы краявід. Ад гарызонта да га-рызонта — дыван хвойнага лесу. То тут, то там паляны. Між іншым, палянамі іх не назавеш. Адна «паляна» — завод; другая, трэцяя — азё-ры; чацвёртая — Нафтаград; там далей — Полацк і ўсё той жа старажытны сабор. Зноў успамінаецца легенда аб падземным ходзе і цудоў-ным горадзе. Які ж канец яе? Ён і просты і незвычайны, та-му што яго дапісала жыццё.

Не было, нічога не было, толькі лес... Цяпер вырас го-рад. Не ўбачыш — не паверыш. Яго пабудавалі маладыя бу-даўнікі буйнейшага ў Еўропе нафтаперапрацоўчага завода і белага горада на беразе Дзвіны. І сярод гэтых лю-дзеяў — цяпер ужо знаёмыя нам харошыя дзяўчаты з 149 дома па вуліцы Маладзёж-най.

Н. ЦЫПІС

І зноў жа, як у песні: «У жыцці раз бывае васемнаццаць год...»

Культурна-бытавы савет інтэрната вырашае чарговыя пытанні...

ПЯТЛЯ ЗА ПЯТЛЁЙ

Энца Р А В А,
італьянскі журналіст

Мал. Р. Віткоўскага

Статыстыка гаворыць: адзін мільён італьянскіх жанчын «працуюць на даму». Іншымі словамі, яны працуюць для фабрык, якія даюць ім сыравіну і ўзор, а потым забіраюць гатовую прадукцыю.

Што гэтыя надомніцы вырабляюць? Усё: штаны, кофты,

піжамы, сарочки, абцяжныя гузікі, кошыкі, канверты, вазы, цацкі, сумачкі і бог ведае што яшчэ! Ёсць, напрыклад, гарадок Карпі. Гэта сталіца трыкатажу не толькі ў Італіі, але і ва ўсёй Заходняй Еўропе. Штогод з Карпі экспартуюцца ў многія краіны вязаныя кофтакі, світары, жакеты на суму ў трыццаць мільярдаў лір. А ці ведаеце вы, што тут на саміх прадпрыемствах трыкатажнай прамысловасці працуюць усяго пяць тысяч работніц, а па-за фабрыкамі, на даму, — пяцьдзсят сем тысяч! Цікавая з'ява, якая заслугуе таго, каб яе бліжэй разгледзець.

Мне прыйшла ў галаву думка правесці невялікае абследаванне эканамічнага, сацыяльнага, псіхалагічнага і палітычнага характару. Хацелася паглядзець, як нараджаецца, развіваецца і да чаго вядзе гэтая своеасаблівая з'ява — надомніцтва, якое пылінкамі раскідала фабрыкі ў дамах людзей. І я паехаў у Санта Катарыну, паселішча паблізу старажытнай горада Картоны. Там чатырыста жыхароў, і амаль усе працуюць на даму для фабрык.

Што ж, усе гэтыя жанчыны, якія сядзяць на ганках і перабіраюць доўгімі пруткамі, уяўляюць сапраўды ідэальны малюнак. Здаецца, усё ў іх ідзе проста цудоўна. Сялянкі, напрацаваўшыся ў полі, дзе яны зарабляюць мала, вярнуўшыся дадому, знайшлі цудоўны падарунак ад фабрыканта: жадаючы павялічыць іх заробтак, ён дае ім надомную работу, якая абсалютна ні да чаго не абавязвае. Калі ёсць час, — рабі світар сёння, а калі няма, — заўтра. Калі хочаш, вяжы адзін світар у тыдзень, а хочаш — зрабі пяцьдзсят. Табе будучы плаціць столькі, колькі ты выпрацуеш.

— За колькі гадзін можна звязаць світар? — спытаў я ў вязальшчыцы.

— За дзень, калі не працаваць у полі. А поле і хатнія справы пакідаюць вельмі мала часу, і даводзіцца адну рэч вязаць некалькі вечароў.

— І колькі плаціць вам за кожны світар?

— Пяцьсот лір.

— А па якой цане ён прадаецца прадпрыемальнікам?

— Па сем тысяч лір.

— Вы не цікавіліся, колькі каштуе прамыслоўцам сыравіна, гэта значыць шэрсць?

— Самае большае, тысяча пяцьсот лір.

І я пачаў лічыць: прадпрыемальнік затрачвае 1500 лір на шэрсць, 500 лір на аплату працы, а атрымлівае 7000 лір. Чысты прыбытак складае 5000 лір.

Дзённы заробтак у пяцьсот лір — зусім нямнога. На гэтыя грошы можна купіць усяго толькі 250 грамаў мяса, або чатыры кілаграмы хлеба, або два пачкі цыгарэт.

Размова працягвалася.

— Але вы хоць гаварылі ім, што вам мала плаціць?

— Вядома, гаварылі, а яны адказваюць: «Калі вы не хочаце працаваць для нас, мы адбыром заказы і дадзім тым, хто менш патрабавальны і не кідаецца пяццюстамі лірамі».

— Але ж вы разумееце, ці не праўда, што гэта страшэнная эксплуатацыя?

— Што зробіш, трэба жыць! Мы вельмі добра разумеем, што стаіць за «мільсцю» тых, хто дае нам работу.

Я зноў хачу спыніцца і зрабіць невялікі падлік. Прамысловец, калі ён прыняў на фабрыку гэтых жанчын, плаціў бы ім не 500, а дзве тысячы лір у дзень.

Так, нездарма вынайджаны «фабрыкі дома» — форма эксплуатацыі, даведзеная да абсурду.

«Людзі могуць працаваць столькі, колькі яны хочуць, — пішуць добранамераныя газеты. — Чым больш у іх грошай, тым больш яны могуць траціць і купляць...»

І гэта праўда. Праўда нават для Санта Катарыны: там жанчыны-вязальшчыцы сапраўды здабываюць лішніх пяцьсот лір кожныя два-тры дні, і на гэтыя «звышурочныя» сапраўды можна купіць больш, чым сям'я ў стане купіць на асноўны заробак. Несуразнасць працы і заробку — гэта, вядома, іншы бок справы...

А надомніц жа ў краіне — мільён! Падумаць толькі, колькі атрымліваецца прыбытку з дзяшовай працы.

Рукі, не сумуйце, не стамляйцеся, не спыняйцеся, не адпачывайце! Бедныя рукі, патрэсканыя ад работы ў полі, ад мыцця, ад кухоннай пары, набярыцеся сіл і без стомы вяжыце і вяжыце — дзве пятлі направа і адну налева, дзве направа і адну налева, — вывязвайце пяцьсот лір для сябе, пяць тысяч для прадпрыемальніка і... тварыце эканамічны цуд для нашай нацыянальнай эканомікі.

ОЛЬГА КАБЫЛЯНСКАЯ

27 листопада гэтага года спаўняецца 100 год з дня нараджэння вядомай, украінскай пісьменніцы Ольгі Юліянаўны Кабылянскай, жыццё і творчая дзейнасць якой прайшлі на Букавіне. Нарадзілася яна ў мястэчку Гура-Гумора Кімпа-лунскага павета, у сям'і дробнага служачага. Скончыўшы толькі пачатковую школу, Ольга Кабылянская далейшую сваю адукацыю працягвала самастойна. Нягледзячы на цяжкія ўмовы, у якіх знаходзілася ў той час Букавіна, значную ролю ў ідэйна-творчым росце пісьменніцы адыграла ўкраінская і руская літаратура: творы Шаўчэнкі, Пушкіна, Лермантава, Марка Ваўчок, Панаса Мірнага, Глеба Успенскага і інш.

О. Кабылянская вядомая як аўтар цудоўных апавяданняў, апавесцей, навел. У літаратуру яна ўвайшла вельмі рана — семнаццацігадовай дзяўчынай — сваімі творами «Гортэнза», «Яна выйшла замуж», «Прырода». Прычыны яны былі напісаны на нямецкай мове. Першы ж твор Ольгі Кабылянскай на ўкраінскай мове — апавесць «Чалавек», быў змешчаны ў львоўскім часопісе «Зара» ў 1894 г. У гэтым творы О. Кабылянская выказвае пратэст супраць прыніжанага становішча жанчыны ва ўмовах капіталістычнага грамадства, выступае з вераю ў светлыя ідэалы чалавека. У гэты час яна пачынае друкаваць у гэтым жа часопісе, а таксама ў

чарнавіцкай газеце «Букавіна» рад навел. Раннія творы пісьменніцы напісаны пад значным уплывам дробнабуржуазных ідэй эмансipaцыі жанчыны.

Станоўчы ўплыў на фарміраванне дэмакратычных поглядаў О. Кабылянскай аказала шчырая дружба пісьменніцы з Лесяй Украінкай, якая яшчэ больш пазнаёміла яе з украінскай культурай і літаратурай.

Неаднаразова ў сваіх творах Ольга Кабылянская ўзнямае голас за права жанчыны на працу, за яе грамадскія правы і чалавечую годнасць. Гэта Але-на з апавесці «Чалавек», На-

Апрача апавесцей, О. Кабылянская напісала значную колькасць навел з жыцця сялян і інтэлігенцыі. Раскрываючы эксплуатацыйную, антымаральную сутнасць рэлігіі, царквы, пісьменніца паказвае, што царква затуманяе свядомасць сялян, трымае іх у паслухмянасці (навелы «У св. Івана», «За готар» і інш.). Аднак пісьменніца заўсёды падкрэслівала маральную прыгажосць, высакароднасць, сумленне простых людзей працы.

Цудоўныя творы О. Кабылянскай праследаваліся цензурай у заняволенай румынскімі

Наш календар

«Заваяванага шчасця не аддадзім нікому. Нашы сэрцы гараць свяшчэнным гневам да фашысцкіх псоў. Гэта — вы-радкі чалавечтва, іх кіпцюры ў крыві соцен тысяч мірных людзей... Мы жывём адзінаю думкаю, адзіным імкненнем прагнаць ворага з нашай зямлі, паскорыць дзень перамогі Чырвонай Арміі». І гітлераўцы, гэтыя вырадкі чалавечтва, акупіраваўшы Чарноўцы, аддалі 79-гадовую пісьменніцу ваенна-палявому суду. І толькі яе смерць (21 сакавіка 1942 г.) спыніла гэтую судовую расправу.

Ольга Кабылянская шчыра любіла свой народ, і ўдзячныя патомкі шануюць памяць выдатнай украінскай пісьменніцы. Яе творы чытаюць у розных кутках нашай краіны. У многіх тэатрах з вялікім поспехам ідуць інсцэніроўкі апавесцей О. Кабылянскай «Зямля», «У нядзелю рана зелле капала». Многія вуліцы, тэатры, кінатэатры ў розных гарадах носяць імя пісьменніцы.

У 1944 г. у Чарноўцах адкрыты літаратурна-мемарыяльны музей Ольгі Кабылянскай.

Т. ТАРАСАВА,
супрацоўнік літаратурнага
музея Янкi Купалы.

балка з апавесці «Царэўна», якая, парваўшы з мяшчанскім асяроддзем, адчула сябе сапраўдным чалавекам, стала царэўнай свайго лёсу, і інш.

Па матывах вядомай украінскай народнай песні «Ой не ходи, Грицю, та на вечорниці» напісана Кабылянскай цудоўная апавесць «У нядзелю рана зелле капала». Пісьменніца заўсёды лічыла, што неабходна ў сваёй творчасці выкарыстоўваць матывы народных песень, легенд, паданняў. Яна пісала, што «не было лепшай тэмы для праўдзівай паэзіі, чым тая, якую сам народ нам вылучыў».

Пісьменніца, жывучы на Букавіне, уважліва вывучала жыццё сялянства. Вынікам гэтага і з'явіўся найбольш значны твор пісьменніцы — апавесць «Зямля», у якой расказваецца аб жыцці букавінскага сялянства. О. Кабылянская добра раскрыла ўмовы капіталістычнай дробнаўласніцкай гаспадаркі, у якой фарміравалася такая ж дробнаўласніцкая псіхалогія, што калечыла лепшыя чалавечыя пачуцці. Ва ўмовах капіталізму селянін не гаспадар, а раб зямлі.

Сава, адзін з герояў апавесці, не спыняецца перад забойствам Міхалы, свайго роднага брата, каб завалодаць яго зямлёй, гэтым багаццем тагачаснага сялянства.

Гэты твор з'яўляецца адным з лепшых у скарбніцы ўкраінскай і сусветнай літаратуры аб сялянстве.

баярамi Букавіне. Толькі ў Савецкай Украіне яе творы атрымалі ўсеагульнае прызнанне. Ольга Кабылянская дажыла да вызвалення яе роднай Букавіны ад прыгнёту румынскіх баяр, да ўз'яднання ўкраінскага народа ў адзінай Украінскай Савецкай дзяржаве. «Толькі зараз у нас светлыя, цудоўныя дні. Гляджу на ўсё вакол: колькі здзейснілася маіх мар», — пісала пісьменніца ў 1940 г., у дзень свайго юбілею — 55-годдзя творчай дзейнасці.

Калі гітлераўцы напалі на нашу краіну, О. Кабылянская, выступаючы ў друку, гаварыла:

Ліля Маневіч спяшаецца ў камбінат бытавога абслугоўвання. Там ёй шыюць шаўковую сукенку. Добра, што ў яе сяле свая швейная майстэрня. Раней, каб пашыць якую-небудзь рэч, калгаснікам трэба было ездзіць аж у Нясвіж. Цяпер у вёсцы Лань камбінат. У ім працуюць вопытныя майстры, заўсёды ёсць багаты выбар тканін. І фасон можна прыгожы, сучасны падабраць: камбінат рэгулярна атрымлівае часопіс «Моды». Прыгожа, з густам апрацоўвае ланьскія калгаснікі. На здымку: майстар Пятро Плакса прымярае Лілі Маневіч сукенку.

Фота Ул. Якубовіча.

Малочнае возера атрымалася б, каб зліць разам усё тое малако, што надалі лепшыя даяркі калгаса: дэпутат Вярхоўнага Савета БССР Ніна Саўко, Марыя Чура, Барбара Моніч, Ольга Башко і Раіса Карыцько.

БУДНІ КАЛГАСНЫЯ

Ніна захінула шчыльнай хустку, завязаную вузлом на спіне, і выбегла з кароўніка. У твар дыхнула халоднае вільготнае паветра. Ноччу зноў прайшоў дождж, і на зямлі яшчэ стаялі лужыны. Месцамі, там, дзе хадзілі каровы, лужыны ператварыліся ў чорную ліпкую кашу, якая моцна чаплялася нават за гумавыя боты. Ніна збочыла трохі з «каровінага» шляху і падбегла да электрычнага рухавіка, які наганяў ваду ў кароўнік. Націснула кнопку, але рухавік не ўключыўся. Яна націснула яшчэ і яшчэ, — нічога. Бездапаможна азірнулася, але нікога з мужчын паблізу не было. Тады яна ўбегла ў домік жылёлавадаў, маленькую хатку, дзе даяркі праводзілі свае вольныя ад працы хвіліны.

Там, у цесным пакойчыку, над сталом схіліліся двое. Заатэхнік Сцяпан Савіч Голуб браў у загадчыка фермы Міколы Раманавіча Цішука лічбы надоя за 9 месяцаў, каб налічыць даяркаў і пастухам дадатковую аплату.

— Саўко Ніна — 2836 кілаграмаў, Коршун Валянціна — 2420, Глябовіч Ганна — 2454... — гаварыў загадчык.

А заатэхнік у сваім сшытку насупраць кожнага прозвішча ставіў патрэбную лічбу.

— Раманавіч, — загаварыла Ніна, ледзь пераступіўшы парог, — вады ў кароўнік накачаць трэба, а рухавік не працуе.

— Нядаўна ж быў поўны бак.

— Быў. Тут шафёры панадзіліся машыны мыць, усю ваду вылілі. Забараніце вы ім, бо будзе бяда. Усякую хваробу завезці могуць.

Мікола Раманавіч яшчэ некаторы час углядаўся ў свае паперы, потым падняўся з-за стала.

— Пайду, пашукаю электрыка. Нельга пакідаць ферму на ноч без вады. Знадворку пачуўся тупат. Ніна глянула ў акенца.

— Ой, каровы бягуць! — і выскачыла за дзверы.

Каровы сапраўды беглі дадому. І ніхто іх не падганяў. Проста паша ўжо не тая, што была летам, а ў кармушках іх чакае салодкае бацвінне цукровых буракоў.

Кожная карова ведала сваё месца. Нініных лёгка было адрозніць ад іншых, усе адзінаццаць — аднолькавыя, чырвоныя «эстоначкі», як ласкава называе яна іх. Ніна прывязала кароў і пачала рыхтавацца да даення.

Некалькі гадоў назад старшыня калгаса Васіль Аляксандравіч Глебка закупіў у Эстоніі восем цёлачак. Прыгнал іх у калгас... І ці то дарога далёкая была, ці то кармілі дрэнна, а толькі былі яны худыя і калматыя. І ні адна даярка не хацела даглядаць іх. Ніна Саўко пашкадавала цёлачак, узяла ўсіх да сябе. Праўда, выдзелілі тады для гэтых «заморкаў» добры рацыён. І цялушкі адкарміліся, адгладзіліся — аж заблішчалі... А калі ацяліліся, надалі

Ніна ад кожнай першацёлкі больш чым па тры тысячы кілаграмаў малака. І самае галоўнае — малако было тлустое. Да чатырох працэнтаў даходзіла тлустасць. І цяпер малако ад Нініных «эстонак» самае лепшае ва ўсім калгасе...

За тлустасцю малака сочыць сам старшыня. І невыпадкава. Быў час, калі тлустасць раптам рэзка пачала падаць. Значыць нехта з даярак падлівае ў малако ваду. Але хто? Ён перагаварыў з усімі даяркамі. Адмаўляюцца, кожная кажа: «Не я»...

Раззлаваўся старшыня. Але не такі ён, каб пачатую справу на паўдарозе кідаць. Сам прыпільнаваў. І злавіў даярку, якая ашуквала ўсіх. Асаромілася жанчына. Доўгі час яна хадзіла вінавата апусціўшы вочы.

У вёсцы ўсе людзі як на далоні.

Дрэжны ты чалавек — прымай ганьбу ад усёй грамады, а добры — добрага так могуць узняць высока, што і не марыў ніколі...

...Ніна Саўко нарадзілася тут, у вёсцы. І здаецца ж, маладая яшчэ жанчына, трохі больш за трыццаць, а колькі пабачыла на сваім вяку. І памешчыкаў помніць на «ўсходніх крэсах», і здэкі фашысцкіх нелюдзяў з мірнага насельніцтва вёскі, і сіроцтва зведала — гібель бацькі-кармільца.

Здавалася, сям'я ніколі не стане на ногі. Хворая маці, цётка ды двое іх, малалетак. І ўвесь цяжар сям'і лёг на

худзенькія Нініны плечы. Што рабіць, як жыць?

Але мінула ліхалецце. Арганізава-лі ў вёсцы калгас. Пайшла Ніна праца-ваць у паляводчую брыгаду. Працы не баялася, змалку да яе прывыкла. Пра-цавала спраўна. Потым старшыня пра-панаву ёй цялятак даглядаць. Дагля-дала. А потым і даяркай стала. І ўжо хутка дзесяць год доіць яна кароў. На-пэўна, працуе сумленна, бо ўгледзелі яе сярод іншых даярак, хоць і малень-кая яна, і худзенькая, і з выгляду зу-сім дзяўчынка. І ў партыю прынялі. А мінулай зімой, калі выбіраў народ сваіх дэпутатаў у Вярхоўны Савет рэс-публікі, яе, простую даярку, выбралі дэпутатам. І ўсё свае ж, аднавяскоўцы.

І як аддзякаваць ім за такое давер'е? Стала яшчэ лепей працаваць і пама-гаць людзям чым толькі магла. Прый-шла жанчына з вёскі Нігневічы прасіць уладкаваць сына ў дом інвалідаў. Уладкавала. Не адзін раз звярталіся да яе, каб торфу памагла прывезці. І ні-колі нікому не адмовіла Ніна.

Нават старшыня звярнуўся да яе гэ-тым летам з просьбай памагчы купіць для калгаса камбайн, які ўбірае бацвін-не буракоў. І такі камбайн восень пра-цаваў на полі.

Багаты калгас «Рассвет». Сёлетні год прынёс у яго касу мільён прыбытку, вядома, новымі грашыма. Гэта і высо-кія ўраджаі льну, і добра развітая жы-вёлагадоўля, і непрывычныя, нават не-верагодныя для Беларусі ўраджаі збожжа: 43 цэнтнеры пшаніцы з гек-тара, 32 цэнтнеры жыта.

І гэта ў такую сёлетнюю сухмень, калі ўсё гарэла на полі, а дождж нібы забыў да іх дарогу. Але ў калгасе не чакалі літасці ад прыроды. Ішло нас-тупленне па ўсіх франтах і пачалося яно не ў спякоту летнюю, а яшчэ ўвосень, калі чародамі ішлі на поле вазы з угнаеннем. Ішлі яны і ўзімку. І там жа, на полі, калгаснікі рабілі кампосты з торфу, гною і мінеральных угнае-нняў — фасфарытнай мукі і каініту.

Дарэчы, пра фасфарытную муку. Калі ўнесці яе ў глебу ў чыстым выглядзе, яна дрэнна раствараецца і толькі на другі год пачынае даваць эфект. А пры кампаставанні яна сама робіцца больш даступнай для расліны і вельмі паляп-шае торф як угнаенне.

Гэта ў калгасе добра ведаюць, таму і ўраджаі тут такія высокія. Высокія ўраджаі — значыць добрая, трывалая кармавая база, значыць ёсць чым кар-міць жывёлу, значыць будзе і гной, які зноў потым пойдзе на поле.

А робяць усё гэта людзі.

Спытайцеся ў Ніны, хто лепшы льна-вод у калгасе? Яна вам назаве Марыю Дарафей, Аляксандру Калінька. Гэта яны так вырастаюць, так па-майстэрску апрацоўваюць, адсарціруюць лён, што ідзе ён аж дваццатым нумарам, і ў час зда-чы яго прыёмшчык толькі паспявае пі-саць на квітанцыях: «экспарт», «экспарт», «экспарт».

А буракаводы калгаса? Хіба пра іх не варта сказаць добрае слова? Якія цукровыя буракі вырошчвае звяно Вар-вары Путрыч — вялікія, круглыя, як гар-бузы. Толькі на выстаўку адпраўляць іх, а не на заводы.

Славіцца ў калгасе і свінарка Каця-рына Моніч са сваёй арміяй парасят. Ды куды ні глянь — усюды кіпіць

праца, кіпіць, спорыцца ў руплівых ру-ках калгаснікаў.

А было... Не заўсёды так стараліся калгаснікі. І працавалі часам абы ад-быць і стараліся часам урваць з агуль-нага. А сёй-той з брыгадзіраў, каб быць «добрым дзядзькам», працэдні пісаў абы за што. Рос сабекошт пра-дукцыі.

Ніна нават помніць выпадак, які ў свой час абурыв усіх у калгасе. На ремонт конскай зброі брыгадзір пер-шай брыгады выдаткаваў столькі праца-дзён, што на гэтыя грошы можна бы-ло купіць новую.

І рашылі тады ў калгасе перайсці на ўнутрыгаспадарчы разлік. Сабралі агульны сход і растлумачылі калгасні-кам, што такое гаспадарчы разлік, што ў аснову яго бярэцца чысты пры-бытак на адзін затрачаны працадзень, што з гэтага года ўжо не будзе агуль-накалгаснага працэдня, а кожная брыга-да будзе весці свае разлікі, і ад пры-бытку брыгады будзе залежаць вага брыгаднага працэдня.

Не ўсім такое спадабалася. Гультаі незадаволены круцілі галовамі, спадзя-ючыся, што нічога з гэтага не атры-маецца.

І як бурна рэагавалі калгаснікі ад-стаючых брыгад, калі ў канцы года падвялі першыя вынікі гаспадарчага разліку. Чацвёртая брыгада атрымала на працадзень 1 руб. 46 кап. новымі грашыма, а першая — 96 кап. Гэтага сходу доўга не забудуць калгаснікі.

Многім давялося мяняць свае звывч-кі, давялося беражліва адносіцца да сельскагаспадарчага інвентару, да ма-шын, насення, мінеральных угнаенняў. І з працэднямі сталі больш эканом-ныя.

Быў такі выпадак у калгасе. Пятая брыгада перавыдаткавала працэдні на праполку цукровых буракоў і бульбы. Высветлілі прычыну. Аказалася, гэта брыгада няякасна правяла перадпасяў-ную апрацоўку глебы, затрымала сяў-бу і, як вынік, — давялося ўручную ра-біць суцэльную праполку. А гэта — до-рага.

Такіх выпадкаў стала ў калгасе ўсё менш і менш, працаваць пачалі ўсё лепш і лепш, прыбытак калгаса павя-лічыўся амаль удвая. І невыпадкава ж калгаснага эканаміста Васіля Сяргеєві-ча Кунашку аж у Маскву запрасілі на выстаўку прачытаць лекцыю пра выні-кі ўвядзення ўнутрыгаспадарчага раз-ліку ў калгасе. Бо вынікі гэтыя выдат-ныя.

Да свята Вялікага Кастрычніка калгас прадаў дзяржаве 11 180 цэнтнераў ма-лака, або 460 цэнтнераў на кожныя сто гектараў сельгасугоддзяў. Да канца гаспадарчага года разлічыцца і з мя-сам. А план продажу дзяржаве не ма-ленькі — 77 цэнтнераў на кожныя сто гектараў.

І працадзень у брыгадах важкі. Да 1 руб. 70 кап. толькі грашыма пацяг-нуў. А яшчэ 2 кг бульбы, жыта. І цяж-ка адрозніць былую адстаючую брыга-ду ад перадавой. Усе працуюць добра.

І ветэраны калгаснага жыцця забяс-печаны пад старасць. 120 працадзён плаціць калгас пенсіі, калі раней ты сам выпрацоўваў мінімум. А калі не — таксама атрымлівай, але менш. Пенсія-нераў больш за шэсцьдзят.

Як бачыце, у калгаснай бібліятэцы ёсць што выбраць, ёсць што пачытаць... Ма-рыя Шых і Аляксандр Самайловіч прый-шлі памяняць кнігі.

...Любіць Ніна свой калгас. Любіць раздольныя палі з гулам машын і звон-кай пераможнай трэллю жаваранка ў небе, і шлох залатых жытнёвых хва-ляў у жніўняскую пару, і задушэў-ныя песні жанок, і сумны развітальны крык жураўлёў над апусцелымі палет-камі. Усё гэта для яе роднае, бліж-кае...

Вось толькі клуба добрага няма ў калгасе ды домікі жывёлаводам варта было б пабудаваць лепшыя. Але, напэўна, хутка і гэта будзе. Бо грошы ёсць, мільён — гэта лічба! А ўперадзе яшчэ новыя поспехі, новыя перамогі. Калгас мацнее, цвіце, і жыццё тут па-вінна быць светлым і радасным.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Калгас «Рассвет»,
Навагрудскае вытворчае
ўпраўленне.

Новую школу-васьмігодку калгас пабу-даваў на ўласныя сродкі.

СКАРБЫ ДУШЫ

ЧАЛАВЕЧАЙ

Мікола Ткачоў, аўтар цікавага рамана «Згуртаванасць» аб жыцці і дзейнасці беларускіх партызан і падпольшчыкаў у гады Айчыннай вайны, выдаў новую сваю кнігу — «Пошукі скарбаў». Сюды ўвайшлі апавяданні і нарысы, напісаныя аўтарам на працягу 1939—1962 г.

У чым галоўны пафас кнігі? У сцвярджэнні прынцыпаў сацыялістычнага гуманізму, у паказе лепшых рысаў характару савецкага чалавека, у выяўленні яго духоўнай велічы. Шырокім абагульняючым сэнсам напоўнены словы пісьменніка: «Скарбы тояцца не толькі пад зямлёй. Іх шукаюць у змаганнях, у працы, у даляглядах краю, у поціску рукі друга і пачуццях кахання, у расінцы на пялёстцы кветкі... Яны — быццам зоркі-маякі на дарозе шчасця. Можна часам здарыцца, што і не дасягне чалавек таго, да чаго так стараўся ісці, але ўсё роўна будзе адчуваць сябе шчаслівым — шчаслівым ад усведамлення, што ён шчыра ішоў, шукаў і жыў пошукамі». Яны, гэтыя словы, з'яўляюцца быццам запевам да ўсёй кнігі. Менавіта на раскрыццё таго лепшага, высакароднага, што ёсць у душы нашых людзей, і сканцэнтравана творчая ўвага пісьменніка.

Станоўчыя героі з новай кнігі Міколы Ткачоў — людзі простыя, шчырыя і сардэчныя. У іх штодзённым жыцці няма нічога напукнага, пазёрскага, штучнага, ненатуральнага. Яны захапляюць чытача сваёй сціпласцю, працавітасцю, адкрытай, чулай душой, глыбокай чалавечнасцю. Вось, напрыклад, калгасны садавод Сымон Ільіч з нарыса «Вялікая сям'я». Сэнс жыцця бачыць ён у тым, каб працай сваёй прыносіць шчасце, радасць і хараство людзям. Пісьменніку ўдалося на вобразе

Кожны раз, калі набліжаецца вечар, Зянон Ляпіч збіраецца на пост. Ён туга набірае самасейкай кісет, дбайна апрацаваўца. Перад тым, як выйсці з дому, патрабавальна аглядае сябе і сваю стрэльбу, і тады, кінуты позірк на жонку, развітальна прароніць:

— Ну, золатка, я пайшоў.

Ён выходзіць з дому і, шыракаплечы, спаважны ў сваёй хадзе, крочыць па вясковай вуліцы. Яго высокая постаць доўга, аж пакуль не схаваецца за паваротам, прыкметна жонцы, што ўслед яму нейкі час глядзіць з акна.

— Добры вечар, дзядзька Зянон, — з павагай кланяюцца яму сустрэчныя.

Ён адказвае на прывітанні і крочыць далей сваёй мернай хадой. Ён ідзе на ўскрай вёскі, да будынкаў, што стаяць асобнай купкай і пабліскаюць пад сонечнымі праменьнямі жаўцёзнаю сваіх смалістых сцен. Гэта калгасныя свірны. Тут з вечара да ранку нясе сваю варту Зянон Ляпіч.

Сонца хаваецца за лес, але яго водбліскі доўга яшчэ зіхацяць над зямлёй, зырка пераліваюцца на хвалях Сожа. Ляпіч павольна пахаджае паўз свірны. Навокал ціха, толькі чуваць, як плюскоча рэчка ў берагах, як цурчыць яе адвечная, гэтка мілая для сэрца Зянона, гамана. Ён замілаваўся прыслухоўваецца да пераліваў-шэптаў гэтай гаманы і ў той жа час задумліва, з нейкім беражліва-затоеным пачуццём пазірае за лес, у далечынь, дзе палае сонечнае вогнішча.

І так — штовечар, кожны раз, калі заходзіць сонца. Глядзіць ён і ў думках пераносіцца далёка на захад, туды, дзе стаяць на варце пагранічнікі яго часці. І здаецца яму заўсёды ў такую часіну, што гэта не сонца, а ягоны сцяг прасцёрся над заходняй граніцай, прасцёрся і заліў паўнеба сваёй чырванню.

свайго героя паказаць, як праца ўзвышае чалавека, робіць яго духоўна прыгожым, выходзіць у ім самыя лепшыя якасці. Ідзе чалавек па зямлі, упрыгожвае свой сонечны край садамі і бязмежна радуецца таму, што пакідае пасля сябе так многа добрых спраў.

Улюбёны ў працу, у сваю прафесію і Іван Кузьміч, чалавек са светлым агнём у душы. Невыпадкова і нарыс, галоўным героем якога ён з'яўляецца, называецца «Светлы агонь». Самай прыкметнай рысай характару Івана Кузьміча з'яўляецца тое, што ў ім моцна развіта пачуццё адказнасці перад калектывам за поспех агульнай справы. Гэта нястомны, дапытлівы, неспакойны працаўнік — стваральнік, энтузіяст, рамантык.

Думкай аб тым, як знайсці правільны шлях у жыцці, зра-

біць сваю Радзіму яшчэ больш багатай і прыгожай, жывуць і многія іншыя героі твораў Міколы Ткачоў.

На працягу ўсёй кнігі «Пошукі скарбаў» адчуваецца глыбокая і шчырая любоў аўтара да роднага краю, да сваіх землякоў, простых, харошых людзей, да нацыянальных звычаяў і традыцый, мовы і культуры. З вялікай цікавасцю чытаецца апавяданне «Бацькі і дзеці», у якім паказана, наколькі важна і неабходна кожнаму чалавеку добра ведаць гісторыю свайго народа, яго быт, мову, звычаі, культуру. Апавяданне гэтае мае вялікае выхаваўчае значэнне. Яно заклікае маладое падрастаючае пакаленне святыя шанаваць рэвалюцыйна-гераічныя традыцыі сваіх бацькоў і старэйшых братоў, захоўваць гэтыя слаўныя традыцыі.

Пафас сцвярджэння лепшых

Быў сорок першы год. Вайна, што раптоўна загрымела на захадзе, неўзабаве дакацілася да Сожа, скаланула сваімі грывотамі і закінутую ў міжлессі Зянонаву вёску.

...Зянон Ляпіч павесялеў, калі аднойчы раніцою з таго берагу Сожа дружна і як бы суцэльнай сцяною загрузатала савецкая артылерыя. Грукатала яна і ўпоўдзень, і адвечоркам, а потым — дзень пры дні... Чужынцы пачалі тачыцца ў зямлю, пачалі будаваць траншэі, бліндажы, розныя земляныя прыкрыцці для танкаў і гармат. Што гэта азначала — не цяжка было здагадацца яму, Зянону Ляпічу, чалавеку, які яшчэ ў маладосці, на франтах грамадзянскай вайны, зведаў сякую-такую салдацкую навуку-мудрасць.

— Аслаблі захопнікі, да абароны пе-

ШТОВЕЧАР

Мікола ТКАЧОУ

раходзяць, — сказаў ён сваёй жонцы. — Цяпер тут будзе тузаніны.

Зянон Ляпіч адцураўся ад дома і перабраўся з жонкай за садок, у лазню. Жуда-туга тачыла яму сэрца, сматала, і ён адно што дапытваў-катаваў сябе: чаму правароніў момант, калі немцы

ідэалаў сучаснасці ў кнізе «Пошукі скарбаў» арганічна спалучаецца з пафасам выкрыцця таго, што перашкаджае нам жыць, працаваць, здзяйсняць нашы заветныя мары. Супраць мяшчан і абывацеляў, людзей, якія, кажучы па-народнаму, не косяць, не жнуць, а смачна ядуць, з'яўляюцца па сутнасці паразітамі ў чалавечым грамадстве, накіравана апавяданне «Была ў мяне цётка». У жыцці тыпы мяшчан і абывацеляў бываюць розных гатункаў. Ёсць сярод іх яшчэ нямала і такіх, якімі яны паўстаюць перад намі з апавядання Міколы Ткачоў.

Апошнюю старонку кнігі закрываеш з пачуццём удзячнасці аўтару за тое, што ён сваімі апавяданнямі і нарысамі слязаў праўдзівае, шчырае і цёплае слова аб нашых сучасніках.

А. МАКАРЭВІЧ

набліжаліся да вёскі, чаму не ўцёк са старой на той бок Сожа?

Думкі, як дапамагчы свайму і людскому гору, не давалі яму спакою. Штодзень яны кружыліся вакол аднаго і таго ж, шукалі выйсця. І вось у гэтыя дні, быццам водгук на яго жаданні, быццам збавенне ад страшэннай жудытугі, напаткалася яму адна вялікая падзея.

Стаяў адвечорак. Дзядзька Зянон, захутаны ў лахманы, ляжаў у лазні на бярэмі саломы—быў хворы. Розныя думкі пляліся ў галаве—і як прастуда гэта абыдзеца яму, і калі ж, нарэшце, з таго берагу прайдуць у наступленне... І раптам гэтыя думкі перапыніла жонка. Яна ўбегла ў лазню і, нахіліўшыся над Зянонам, зашаптала:

— Сваіх бачыла. Тры салдацікі нашы ў хмызняку былі.

— Ды ну?—ўскінуў галаву Зянон

Мал. Ю. Пучынскага

і прыўзняўся на руках.—А што пыта-лі? Куды пайшлі?

— Прапытвалі, як лаўчэй на той бок перабрацца.

— Гэ, чаго захацелі. Я, тутэйшы, галаву кручу, а яны... І што ж ты ім па-раіла?

— Расказала, як ісці праз глінішча—няхай паспрабуюць.

— На табе, у самую пастку! Ах, старая! Што ж ты нарабіла? Не ведаеш, а—бабух,—Зянон ўскочыў на ногі.—І яны пайшлі?

— Ага, на глінішча.

Зянон вопрамеццю кінуўся ў дзверы. Без шапкі, без аніякай апраўкі. Жонка памкнулася яго стрымаць, але дзе там!

Неўзабаве ён вярнуўся і, цяжка ад-дыхваючыся, сказаў:

— Знайшоў. Дай мне апрануцца, просіць правесці.

— Не ідзі, раскажы дарогу, а не ідзі. Ты ж хворы зусім.

— Не плявузгай. Пайду, усё-такі са мной ім надзейней.

Гэта былі тры савецкія пагранічнікі. Адзін з іх—пажылы, у плашчы, з вялікай сумкай пры боку, з падвязанай левай рукой,—камандзір часці, а два другія—радавыя байцы. Яны прабіра-ліся з-пад самае граніцы. Іх часці ў першую ж хвіліну вайны выпала цяж-кае выпрабаванне—адбіваць напад во-рага. Некалькі гадзін пагранічнікі зас-ланялі родную зямлю. А потым, по-тым... Эх, ды хіба невядома, што было потым, калі толькі трое з іх засталіся ў жывых і апынуліся тут, ля Сожа?..

Патаемна, па бульбянаму палетку, яны прабраліся да прырэчнага лугу. У небе адна за адной успыхвалі раке-ты. Яны ярка асвятлялі наваколле і, каб застацца непрыкметным, даводзілася раз-пораз падаць на зямлю. Аднекуль спераду, з прырэчных акупчыкаў далё-целі раз-другі абрыўкі нямецкіх слоў...

Яны непрыкметна прабраліся паміж кулямётных гнёздаў, але як толькі ўзняліся ў лазню на ногі, адразу па-чулі вокрык:

— Хальт!

Не марудзячы, пагранічнікі каршук-мі накінуліся на дзорнага. Яны хацелі задушыць яго моўчкі, каб ён не ўзняў трывогу. Але вокрык яго пачулі. Над лазняком успыхнула ракета, а следам заскуголілі кулі. Ззаду, з акупаў узня-лося—было добра відаць—некалькі салдат.

Пагранічнікі задушылі дзорнага і кі-нуліся ў лазню. Ззаду трашчалі аўта-маты і кулямёты. Адстрэльваючыся, пагранічнікі спышаліся да рэчкі. Рап-там адзін з іх упаў, скошаны чаргой. Праз акую хвіліну ўпаў другі.

— Хутчэй, хутчэй, яшчэ крыху—і рэчка,—шаптаў Зянон камандзіру.

Ля самых вушэй заціўкалі кулі. Зя-нон аглянуўся і ў гэты час заўважыў як камандзір са стогнам рынуўся на зямлю. Ён падхапіў параненага і па-цягнуў яго ў гушчар хмызняку. Спыніў-ся каля вывернутага карнявішча вярбы, пачаў ладкаваць месца-схованку.

— Дарэмна... Пакінь... Ратуйся сам...—шэптаў прасіў камандзір.

— Не, не!—запырэчыў Зянон, узі-раючыся ў твар параненага.—Жыць будзеш. Я цябе...

— Ты за мяне... бацька... дажыві...

Заданне табе...—перарывіста гаварыў камандзір, і з яго рота лілася кроў.—Сумку маю... вазьмі... У ёй святыня... Ты быў воінам?

— Быў.

— Ну, тады ўсё... зразумееш... Збе-ражы, як сумленне... Перадай нашым. Гэта былі апошнія словы камандзіра часці. Ён памёр на руках у Зянона.

Нейкі момант Зянон сядзеў як ска-мянелы, знясілены горам і роспаччу, не чуючы навакольнай страляніны. «Як жа так: узяўся правесці і—няўдала?—вілася ў галаве пакутлівая думка.—Без мяне можа б інакш было ў іх?»

У вёску ён пракраўся, калі пачынала світаць. Спыніўся на хвілінку ў хмыз-няку ля лазні, паклаў на калені сумку і, аглянуўшыся навокал, дрыготкімі пальцамі выняў з яе тое, што каман-дзір наказваў гэтак пільна зберагаць. Чырвонае палотнішча, шаўковае, з гербам, з пазалочанай махрыстай аблямоўкай, коўзка расплылося ў яго на каленях, заззяла перад вачамі со-нечнай зарніцай.

Зянон Ляпіч згарнуў, паклаў сцяг у сумку і, схаваўшы яе пад пінжак, пайшоў у садок. Ля лазні прыхапіў ла-пату і вядро. Выбраў у малінніку па-таемную мясцінку і захапіў вядро з сумкай. Калі ж зрабіў усё і прысеў на парозе ў лазні, адчуў, якая вялікая знямога адольвае яго. Ён лёг спачыць, а калі прагнуўся апаўдні, зразумеў, што здароўе яго яшчэ болей пагор-шылася.

Ішлі дні. Фронт перамясціўся з Со-жа, пакаціўся далей на ўсход. У вёсцы пацішэла, і людзі перабраліся жыць у свае спустошаныя хаты. Зянон рас-казаў жонцы, дзе загінулі тры пагра-нічнікі, папрасіў, каб знайшла іх і, па-клікаўшы сваякоў на помач, пахавала на могілках.

Зянон Ляпіч споўніў наказ камандзі-ра часці. Здарылася гэта ў пачатку во-сені сорок трэцяга года, у часы, калі на Прысожжа вярнулася Савецкая Ар-мія.

Стаяў сонечны вераснёвы дзень. Дзядзька Зянон прычапурыўся як толькі змог найлепей, загарнуў у бела-снежны абрус пурпуровае палотнішча, якое два гады хаваў-зберагаў ад злога вока і розных няшчасцяў, і з'явіўся, загадзя прапытаўшы, у штаб аднаго буйнога злучэння. Ён перадаў генералу сцяг пагранічнікаў, дакументы каман-дзіра часці і расказаў усё, што здары-лася ў той незабыўны вечар. Генерал распасцеў сцяг на сталё, пагартуў дакументы, і, змахнуўшы слязу са шча-кі, моўчкі, з парывам абняў Зянона Ля-піча. Потым выпрастаўся і, паціскаю-чы Зянону руку, сказаў усхвалявана-ўрачыста:

— Вялікае дзякуй вам ад Радзімы!

3

На захадзе Беларусі, на граніцы жы-ве і нясе сваю службу часць, сцяг якой выратаваў Зянон Ляпіч. Воіны часці добра ведаюць свайго героя. З ім яны вядуць перапіску, ды ўжо не раз і су-стракаліся. Раз у год, па запрашэнню камандавання, ён наведвае сваю пра-слаўленую часць. Яго прыезд звычай-на дастасоўваецца да гадавіны пагра-нічных войск...

ЗВАННЕ ГОРДАЕ— ХЛЕБАРОВ!

Гэту жанчыну ў Талачынскім раёне з любоўнай пашанай называюць „наша Заглада“. Аб яе прафесіі красамоўней за ўсё гавораць рукі... Паўнаватая, з кароткімі, ледзь вузлаватымі пальцамі сялянкі. Колькі перароблена імі за шэсць дзесяткаў гадоў — не злічыць! І сёння Аляксандра Іосіфаўна Савік не кідае працы ў родным калгасе, не столькі фізічнай сілай, колькі ўмельствам, розумам і багаццём вопытам палёвага памагача маладзёжым, вучыць іх. Вось што яна сама расказвае пра сваё жыццё і працу.

Не так даўно сустрэлася мне суседка, запыталася:

— Іосіпаўна, а дакуль гэта ты на работу бегаць будзеш? Ці не напрацавалася за сваё жыццё, ці не час маладзёжым саступіць дарогу? Хіба табе сыны не дапамагаюць?

Што адказаць было ёй? Зразумела, я хаджу ў поле не ад таго, што рабочай сілы ў нас не хапае, і не ад таго, што на кавалак хлеба зарабіць трэба. Сыны ў мяне малайцы. Барыс лётчык-падпалкоўнік, другі, Ягорка, таксама падпалкоўнік, у ваеннай газеце, трэці Альберт у Магілёве ў міліцыі працуе. Абедзве дачкі замужам. Старэйшая Нэля за афіцэра выйшла, а Валя разам са мной жыве. Усе дзеці і грошы шлюць, і падарункі. Дом, як лялька, і хлеб ёсць і да хлеба. Здавалася б, можна было ўжо і адпачыць, на пенсію пайсці. Так і зрабіла аднойчы. А праз пару месяцаў зноў пайшла ў праўленне. Работу, кажу, давайце. Рупіць нешта рабіць.

З дзяцінства жыццё прывучыла мяне да ўсякай сялянскай работы. У дваццаць дзевятым пачалі ў нас калгасы арганізоўвацца. Брат мой Ануфрый парцыйным завадатарам быў, і ўсе мы першымі ў калгас запісаліся.

От тады я і пачала займацца льном. Спачатку нямнога сеялі, каб паспрабаваць, а потым усё больш і больш. Добра радзіў даўгунец на нашай зямлі, і Талачыншчына яшчэ да вайны прагрэмала на ўсю рэспубліку высокімі ўраджаямі.

Калгас імя Шчорса, што на Навагрудчыне, даўно славіцца сваім ільном. Сюды прыехалі госці — калгасніцы з Іўеўскага вытворчага ўпраўлення — павучыцца і паглядзець, як працуюць іх сябры — ільноводы-шчорсаўцы.

На здымку: (справа налева) Надзея Моніч — звеннявая па льну з калгаса імя Шчорса і госці — Ванда Паўловіч і Алена Касач.

...Відаць, няма ў нас на Беларусі сям'і, якой бы вайна не прынесла гора. Не змірыліся мае землякі, ішлі ў лясы партызаніць. Першым падаўся старэйшы сын, потым муж Лявонцій з сярэднім, а ўслед і малодшы запіску пакінуў: «Мама, не хвалюйся, я пайшоў у партызаны»... Як тут было не хвалявацца, калі яму толькі семнаццаць пайшоў.

Потым прыйшлі па мяне ноччу сыны, павялі да партызан. Да зімы сорок другога года была ў атрадзе, а затым рашылі мяне з дзецьмі перавесці за лінію фронту.

А ў эвакуацыі, ведаеце самі, таксама не соладка было. Потым да радасці перамогі прымяшаўся вялікі боль — у сорок чацвёртым у брыгадзе Гуткова ў час блакады загінуў муж...

Сцяла зубы, накінулася на работу. І ў першыя пасляваенныя гады былі ў мяне ўраджаі вышэйшыя за ўсіх у раёне.

У сорок шостым выпала вялікае шчасце. Выбралі людзі дэпутатам у Вярхоўны Савет, у Маскве засядала.

Ну і імкнулася аддзячыць землякам за давер'е. Усе сілы рабоце аддавала. Прызначылі загадчыцай фермы — справілася, выбралі старшынёй калгаса — таксама справы нічога ішлі. Два гады адстаршыніствала.

А ведаеце, якая гэта работа. І пахіснулася здароўе. Калгаснікі пайшлі насустрач, аслабанілі ад старшыніства. Потым працаваць стала старшынёй сельсавета.

Таксама патрэбная работа. Ды не ляжала ў мяне да яе душа. Бывала, корпаюся ў паперках, а самой прыпамінаеца, як лён перабірала — большую сцяблінку да большай, меншую да меншай. Каб нумарам вышэйшым пайшоў. Ці прыгадаеца, як цвіце лён — блакітнымі кропелькамі ў зялёным моры. І праўленне, нібы адгадаўшы мае думкі, зноў паставіла працаваць звеннявой.

З таго часу толькі адзін раз уступіла гэту пасаду — даччы Валі на год. А потым яна выйшла замуж і паехала ад мяне. Праўда, ненадоўга. Відаць, моцна прыкіпела сэрцам да нашай зямлі, бо вярнулася неўзабаве. І мужа сюды перацягнула, ён у суседнім калгасе аграномам.

Цяпер наш калгас увайшоў у насенную зону. Давялося крыху перастроўвацца, змяняць аграэхніку. Атрымалі сёлета па 6,2 цэнтнера валакна і па 7 цэнтнераў насення з гектара. Зразумела, ураджай не рэкордны — былі ў мяне і вышэйшыя, — але і не бліжэй. З 13 гектараў звяно дало калгасу прыблізна 30 тысяч рублёў прыбытку.

Калгас наш багаты, эканамічна моцны. І праца наша шчодро аплачваецца. Асабіста я на свае 270 працадзён атрымала толькі грашыма каля 600 рублёў і звыш 20 пудоў хлеба. І я не разумею людзей, што ад добра шукаюць добра.

Была я і ў гарадах. Добра там. І ўсё ж няма мне мілей нашай вёскі. Здаецца, вярні хто маладыя гады і спытай: «Кім хочаш быць, Шура?», адказала б: «Лён хачу сеяць».

Цяпер маладзёжым лягчэй. Хто з іх ведае, што такое мяліца? Мы ж яшчэ некалі лён церлі рукамі... І кастра лезла ў вушы, за шыю, забівала вочы і калола рукі... Цяпер машыны прыйшлі на дапамогу людзям. На фермах электрычнасць, матары. У нашым калгасе членам арцелі прадастаўляюць аплачаныя водпускі, як на тым заводзе. Мне здаецца, не цэніць, не разумее наша моладзь усёй велічы гэтых змен. Вунь у нас два трактарысты атрымалі новенькую машыну «Беларусь» і паехалі на ёй на вечарынку. Калі ж праўленне рашыла пакараць іх і перавяло працаваць у далёкую брыгаду — пакрыўдзіліся, зусім ад работы адмовіліся. Давялося мне, як члену партбюро, па-мацярынску ўшчуваць іх: «Што ж гэта за выбрыкі... Вінаватыя, ды яшчэ і форс надумалі трымаць...»

Зразумелі, нават прабачэння прасілі.

Сэрца баліць, калі бачу такое, калі бачу, як моладзь не паважае калгаснай работы. Разумею тых, каго кліча рамантыка — цаліна, Сібір, новабудовлі. Дык не ж. Іншая ў нянькі пойдзе, газіроўку ў горадзе будзе прадаваць... Абы гарадская прапіска. А хіба яны там больш заробяць, чым Тоня Савік ці Ліля Шэвелева, дзяўчаты з майго звяна, ці свінарка Галя Хадарык?

Мне хочацца звярнуцца да калгаснай моладзі з заклікам — не пагарджайце працай вашых бацькоў, спрадвечнай і старажытнай, як сам свет. Не шукайце зацішнага кутка ў жыцці.

Няхай вашы маладыя сэрцы не просяць спакою, а рукі заўсёды прагнуць работы.

А. І. САВІК,

звеннявая па льну калгаса імя Дзімітравы.

Талачынскі раён.

Друк і агентства АДН наведомляють:

НАВІНЫ НАВУКІ І ТЭХНІКІ

ЭЛЕКТРОННАЯ СЕЯЛКА

Як вядома, цяпер пры квадратна-гнездавой сяўбе кукурузы прымяняецца мерны дрот. З яго дапамогай робяцца радкі. Але мінулым летам на выстаўцы новай тэхнікі ў Дзекасельскім саўгасе пад Ленінградам можна было бачыць сеялку, якая ішла па полі, пакідаючы дакладную лінію радкоў, без мернага дроту.

Вынаходнікі машыны — прафесар Ленінградскага сельскагаспадарчага інстытута Канстанцін Палавіцкі і яго сын, таксама Канстанцін, кандыдат тэхнічных навук. Сеялка мае імпульсную фотэлектрычную сочачую сістэму для квадратна-гнездавой сяўбы.

Па абодва бакі сеялкі ўма-

цаваны два доўгія кранштэйны. На іх устаноўлены фотэлемента. На трактары зманціравана пятае кола. Яно вымярае пройдзены аграгат шлях і таму называецца мерным. Мернае кола прыводзіць у рух самы важны аграгат сістэмы — ротар.

Новая машына выпрабавалася ў саўгасе «Кубань» на Паўночным Каўказе. Доследная сяўба кукурузы была праведзена на плошчы ў 112 гектараў. Сеялі і ў сонечнае надвор'е, і калі было пахмурна, і ўначы пры святле фар. Электроннае абсталяванне працавала бездамоўна, нягледзячы на дрэнна падрыхтаваную глебу. Выпрабаванні прайшлі паспяхова.

ТЭЛЕВІЗАР НА ВАРЦЕ ЖЫЦЦЯ

Зрэнка аб'ектыва, слізгануўшы па светлых сценах палаты, ва ўпор уставілася на нас. Засвяціўся экран, крыху ўздрыгнула і затым усё выразней пачало праступаць ізабражэнне. На экране, як у люстэрку, мы ўбачылі сябе.

Тэлевізійная камера ў палате?

— Перад вамі ўстаноўка для відэасувязі, — растлумачыў нам яе стваральнік, кандыдат тэхнічных навук Элізар Розенфельд.

Відэаўстаноўка — адзін з невялікіх, але надзвычай важных кампанентаў псіхатэрапеўтычнага лячэння ў Інстытуце хірургіі імя Аляксандра Вішнеўскага.

Уявіце сабе хворага пасля аперацыі. Аперацыя прайшла выдатна. Але, аказваецца, гэта яшчэ не ўсё. Пасля цяжкай траўмы стан хворага працягвае заставацца вельмі цяжкім. Пачынаецца працяглы перыяд «выходжвання». Іменна ён вельмі часта вырашае зыход любой, нават удала праведзенай аперацыі.

Выходжванне — гэта не толькі старанны медыцынскі

догляд, але і клопаты аб тым, каб нішто не хвалявала хворага. У той жа час трэба вывесці хворага са стану прыгнечанасці, адцягнуць яго ад трывожных думак.

Нішто ў гэты час не можа прынесці такую карысць, як спатканне з блізкімі. Ніякае лякарства не акажа такога цудадзейнага ўплыву на хворага, як усмешка, твар і голас яго дзіцяці.

Пасля аперацыі спатканні строга забаронены: пры наведванні ў палату можа быць занесена інфекцыя. Вось тут прыходзіць на дапамогу наша ўстаноўка. У ніжнім паверсе корпуса размешчана кабіна з тэлевізійным экранам — для наведвальнікаў.

— Вы, напэўна, звярнулі ўвагу на люстраное ізабражэнне ў экране, — дадаў інжынер — Гэта зроблена для таго, каб яшчэ задоўга да размовы хворы мог убачыць сваё ізабражэнне, прыняць зручную позу. Як бачыце, мы стараліся прадугледзець усё.

Дзякуючы лёгкасці канструкцыі відэаўстаноўка свабодна перасоўваецца, яе мож-

на падвезці да пасцелі хворага і нахіліць над ім. Каля экрана — тэлефонная трубка. У час размовы хворы не парушае спакою сваіх суседзяў па палате.

Відэатэлефон прыходзіць на дапамогу і тады, калі неабходна назіраць за хворым, застаючыся нябачным для яго.

КРАН-МАЛЮТКА

Сярод кранаў ён малютка: грузавая ёмістасць усяго 2,5 т. Кран прызначан для пагрузачна-разгрузачных і мантажных работ у абмежаваных умовах: унутрыцэхавых, складскіх, партовых. Дослед-

ны экзэмпляр, зроблены заводам аўтамабільных кранаў, прайшоў дзяржаўныя выпрабаванні.

На здымку: канструктары В. Драздоў, Л. Кастроў і А. Грыгор'еў аглядаюць кран.

САМАХОДНЫ СКРЭПЕР-ГІГАНТ

Дарожнікі нямала здзівіліся, убачыўшы незвычайны скрэпер. Кожнае кола гэтага гіганта было такое, што нават высокі чалавек ледзь дацягнуўся б да верху шыны. Але самае дзіўнае ў тым, што рухаўся гэты скрэпер сам, без дапамогі трактара. І як рухаўся! Хуткасць яго, нягледзячы на велізарныя размеры, была амаль такая, як і ў грузавікоў.

Новы самаходны скрэпер «Д-392» з аднавосным цягачом «БелАЗ-531» створан на

Магілёўскім заводзе пад'ёмна-транспартнага абсталявання сумесна з канструктарамі Усесаюзнага навукова-доследчага інстытута будаўнічых і дарожных машын. Ён можа набраць у свой коўш 18 кубаметраў зямлі і адвезці яе з хуткасцю 40 км за гадзіну. Магутнасць рухавіка «БелАЗ» 375 конскіх сіл, агульная вага машыны — 28 тон. Нягледзячы на велізарныя размеры, кіраваць скрэперам гэтак жа лёгка, як легкавой машынай.

ЯК ЗААХВОЧВАЦЬ ДЗЯЦЕЙ?

Заахвочванне — адзін з важных сродкаў выхавання. Падкрэсліваючы нешта добрае ў дзецях, хвалячы іх, выказваючы ім давер'е, удзячнасць, мы выклікаем у іх пачуццё задавальнення сваімі дзеяннямі, умацоўваем веру ў свае сілы, натхняем на новыя добрыя справы.

Пры заахвочванні патрэбна мера. У некаторых сем'ях мала заахвочваюць дзяцей, стараючыся больш уздзейнічаць на іх пакараннямі, строгасцю, натацыямі. Але такі падыход падаўляе ў дзецях веру ў свае сілы, робіць іх замкнутымі, грубымі. У іншых сем'ях, наадварот, вельмі захапляюцца заахвочваннямі.

Вось характэрны малюнак такога выхавання.

— Лёва! — просіць маці хлопчыка, які плача, — ну замаўчы, я дам табе цукерку!

У яшчэ дрыжачых Лёвіных ручках паяўляецца абяцаная цукерка. І ён сапраўды перастае плакаць. Маці задаволеная: які добры педагогічны сродак!

— Лёва, — кажа мама, — сядзі пакліч цёцю Шуру.

— Не пайду!

— Ну сядзі, Лёвачка, я дам табе яблык.

— Давай.

Лёву далі яблык, і ён паклікаў цёцю Шуру. Маці не задумваецца над вынікамі такіх заахвочванняў. А ў падрастаючага хлопчыка яны выпрацоўваюць рысы маленькага «дзялка».

Лёву 6 год. Ён ужо «плануе» будучыя даходы.

— Мама, — пытае ён, — будучы мне падарункі на дзень нараджэння?

— У залежнасці ад таго, як ты будзеш сябе паводзіць.

— Не, ты зараз скажы: будучы ці не?

— А навошта табе?

— Калі не будучы, навошта добра сябе паводзіць?

Як бачым, маральнае развіццё Лёвы набывае пэўную накіраванасць.

Мы не хочам сказаць, што трэба сароміць дзіця за ўсякае жаданне атрымаць заахвочванне. Такое жаданне ўласціва большасці дзяцей, і не ўлічваць гэтага нельга.

За што ж і як можна заахвочваць дзяцей?

Калі дзіця добра вучыцца, сумленна працуе, добра паводзіць сябе, можа яго пахваліць або нават узнагародзіць. Але пры гэтым важна ўлічваць не толькі вынікі яго дзеянняў, але, галоўнае, затрачаныя ім намаганні, праяўленыя ім стараннасць, упартасць.

За адны здольнасці заахвочваць не трэба — гэта было б таксама неразумна, як узнагароджваць за... прыгожы твар. Заахвочваць трэба за старанне развіць свае здольнасці, а гэта выяўляецца ў самой працы.

Асабліва будзьце ўважлівыя да дзяцей, якім што-небудзь цяжка даецца. Іх часцей дакараюць, чым падбадзёрваюць. Між тым якраз яны больш маюць патрэбу ў заахвочванні. Наогул пры заахвочванні трэба ўважліва ўлічваць індывідуальныя асаблівасці дзяцей. І калі скромнага або страціўшага веру ў сябе вельмі карысна падбадзёрыць, то самаўпэўненага і ганарыстага заахвочваць трэба вельмі асцярожна.

Звяртайце асаблівую ўвагу на матывы паводзін. За добрымі дзеяннямі розных дзяцей могуць срывацца розныя стымулы. Адзін вучань добра вучыцца таму, што цікавы і працавіты, другі — таму, што самалюбівы і жадае быць першым у класе, трэці — таму, што бацькі аплачваюць кожную «пяцёрку». Дык ці ж можна аднолькава расцаніць іх поспехі?

Заахвочванні нагадваюць ласункі. Давайце малому многа ласункаў — яны хутка яму абрыднуць; хваліце яго часцей — ён паступова кіне звяртаць увагу на вашы пахвалы. Акрамя та-

Кадр з фільма «Пяцэра з Ферганы».

З вялікай цікавасцю стрэнуцца глядачы ў снежні з новай мастацкай кінааповесцю «Гэта здарылася ў міліцыі». Створана яна рэжысёрам В. Азаравым на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю І. Мітэра. За апошнія гады нямала было пастаўлена фільмаў на гэтую тэму — пра работнікаў міліцыі. Як правіла, яны расказвалі пра рамантыку цяжкай міліцэйскай прафесіі, пра гераізм і подзвігі мілі-

цыянераў, пра следчых, якія, амаль не маючы істотных доказаў, будавалі бліскучы ланцуг лагічных вывадаў... (У выніку чаго група небяспечных бандытаў заўсёды аказвалася арыштаванай). Гэта было прыгожа, рамантычна, гэта падабалася глядачам. Але даволі часта, на жаль, усё гэта было вельмі далёка ад ісціны... У фільме «Гэта здарылася ў міліцыі» няма забойстваў і крадзяжоў.

Няма выстралаў і пагоні за злачынцамі. Няма экспертаў, якія здымаюць адбіткі пальцаў з ручкі дзвярэй абкрадзенай кватэры... Сцэнарыст І. Мітэр і рэжысёр В. Азараў ставілі перад сабой іншую задачу: не ў праследаванні бандытаў, не ў прыёмах самбо і крыміналістычных аналізах бачаць яны рамантыку работы міліцыі. Выхаванне новага чалавека — вось што прыносіць радасць і шчасце людзям у іх скромнай і будзённай рабоце, няхай сабе і такой цяжкай, як міліцэйская.

Ён не гучны, гэты фільм. Напружанне ў ім хутчэй унутранае, чым знешняе. Ён вельмі псіхалагічны. Магчыма, ён не зусім будзе пад густ глядачу, які прывык бачыць у карцінах пра міліцыю перш за ўсё толькі захопліваючае «ах!...» Аднак фільм гэты, несумненна, выйграе з пазіцыі сапраўднага мастацтва. У фільме прымаюць удзел папулярныя артысты кіно З. Фёдарова, Л. Смірнова, В. Санаеў, М. Бернэс.

Студыя «Туркменфільм» напамінь у снежні пра сваё існаванне новай ка-

ляровай кінакарцінай «Выпадак у Даш-Кале». Створана яна рэжысёрам М. Атаханавым па сцэнарыю М. Сімашкі з удзелам М. Фігуроўскага. Тэма барацьбы з перажыткамі мінулага ў сьвядомасці людзей — не новая тэма. Аднак яна заўсёды актуальная.

У горным паселішчы Даш-Кала дырэктарам школы прыладзіўся нейкі Бярды, на выгляд чалавек інтэлігентны, культаурны, а на справе ханжа, феодал і хцівец. Гэты «паборнік новага» лае настаўніц за доўгую нацыянальную сукенку і вялікую хустку і ў той жа час выношвае план, як прадаць (ды даражэй!) сваю племянніцу... Для ажыццяўлення гэтага плана ён пускае ў ход хлусню, паклёп, фальшывыя дакументы. Пагражае забойствам сваёй ахвяры.

Процістаіць гэтаму Бярды ў фільме настаўніца Мая. Яна палюбіла гарача, прамалінейна, неразважліва ва ўчынках. Ёю авалодае зусім зразумелы гней на прыхільнікаў мінулага. Падтрымлівае маладога настаўніка і старшыня калгаса, усімі паважаны Гандым-ага...

го, ён прывыкне да думкі, што добрыя паводзіны — не абавязак яго, а заслуга.

Якія ж заахвочванні магчымы ў сям'і?

Па-першае, ухваленне. Яно можа быць выражана не толькі словамі: «добра», «правільна», «малайчына». Ветліва зірніце на дзіця, усміхніцеся з ухвалай, паглядзіце па галаве — і яно адчуе, як вы задаволены яго працай, паводзінамі. Увайшоўшы ў пакой, бацька заўважыў, што старэйшая дачка дапамагае браціку рашаць цяжкую задачу. Ён ветліва кінуў галавой і ціха выйшаў з пакоя. Гэтага было дастаткова, каб дачка яшчэ больш клапаціліва пачала дапамагаць брату.

Больш высокая ступень ухвалення — пахвала. Звычайна яна ўключае не толькі станоўчую ацэнку дзеянняў дзіцяці, але і яе абгрунтаванне: «Міця малайчына, ён сёння ціха сядзіць за сталом і добра есць», «Пеця ў нас смелы і справядлівы. Ён абараніў дзяўчынку, якую крыўдзіў дрэнны хлопчык».

Пахвале можна надаць розныя адценні. Пахвала-давер'е: «Глядзіце, дзеці, наколькі лепш Надзя пачала маляваць. Калі яна і далей будзе так старацца, то стане сапраўдным мастаком». Пахвала-прыклад: «Якія ў Паўліка чыстыя рукі! Усім вам, дзеці, жадаю мець такія рукі». Пахвала аднаму разам з настаўленнем другому: «Сярожа, вучыся ў Святланы, як прыбіраць у пакоі».

Важная форма заахвочвання — падзяка за добрую работу, добры ўчы-

нак. Удзячнасць можа мець асабісты характар: «Дзякуй, Пеця, ты сёння добра мне дапамог» — або грамадскі, скажам, калі педагог на класным сходзе выказвае падзяку вучню або групе вучняў за работу, выкананую для ўсяго калектыву.

Другой формай падзякі з'яўляецца ўзнагарода, калі слоўная ацэнка падмацоўваецца каштоўным прадметам або знакам. Узнагароды выдаюцца дзецям і ў школе: падарункі, прэміі, пахвальныя граматы, залатыя і сярэбраныя медалі. У сям'і ўзнагарода — падарунак.

Лепш за ўсё выбіраць падарункі, якія маюць выхаваўчае значэнне. Добрая кніга, пісьмовыя прылады, лобзік для выпілоўвання, фарбы для малявання — больш каштоўныя падарункі, чым, скажам, ласункі. Неабходна ўлічваць узрост і інтарэсы таго, каго ўзнагароджваюць падарункамі. Тое, што выклікае захапленне ў малога, не заўсёды падыходзіць для старэйшага.

Вядома, падарунак у сям'і можа быць зроблен не толькі ў якасці ўзнагароды, але і проста як выражэнне бацькоўскай любові і клопатаў, напрыклад, у дзень нараджэння. Гэты добры звычай ідзе да нас з глыбокай старадаўнасці. Галоўнае, каб матэрыяльная каштоўнасць падарунка не засланяла для дзіцяці тое пачуццё, тую адносіны, якія бацькі хочуць выказаць падарункам.

Моцнадзеючым сродкам заахвочвання з'яўляецца давер'е. Гэты сродак часта ўжываў А. С. Макаранка. Былым правапарушальнікам ён да-

вараў ахову каштоўнасцей, выкананне важных грамадскіх абавязкаў, атрыманне грошай у банку і інш. Смялае праяўленне давер'я, як паказвае вопыт, можа стаць пачаткам і прычынай маральнага перараджэння чалавека. Давер'е акрыляе дзіця. Давяраючы сваім дзецям, бацькі звяртаюцца да пачуцця іх чалавечай годнасці, падмацоўваюць у іх веру ў сябе, у свае сілы. Гэта абуджае ў іх імкненне апраўдаць аказанае давер'е, даказаць, што вы не памыліліся ў іх. Ніколі не трэба гаварыць дзіцяці: «Ты манюка, я не веру табе». Але можна зазначыць: «Ты сказаў няпраўду, але я веру, што больш ты ніколі так не зробіш».

Своеасаблівай формай заахвочвання можа быць адмена пакарання. Пакаранне заклікана выправіць паводзіны дзіцяці. І калі яно раскаялася і сапраўды стараецца загладзіць сваю віну, гэта трэба заахвоціць. Адмена пакарання і будзе азначаць для дзіцяці прызнанне і падтрымку яго актыўнага імкнення выправіцца.

У практыцы сямейнага выхавання магчымы і іншыя разнастайныя формы заахвочвання дзіцяй — прамыя і ўскосныя. Разам з тым трэба памятаць, што выхаваўчая роля заахвочвання ў значнай меры залежыць ад самога выхавацеля. Калі бацька і маці дастойныя павягі, аўтарытэты і іх любяць дзеці, то любое, нават самае нязначнае заахвочванне з іх боку, будзе аказваць на дзіцяй глыбокае выхаваўчае ўздзеянне.

І. СЦЯПАНАВА,
кандыдат педагогічных навук.

Савецкім слухачам і гледачам шырока вядомы аперэты І. О. Дунаеўскага, створаныя ім за мінулыя дваццаць год: «Залатая даліна», «Дарогі да шчасця», «Вольны вечер», «Белая анацыя». Значна менш вядомы тры аперэты кампазітара, якія былі ім напісаны на зары творчага шляху — у дваццатыя гады.

Знаёмству з гэтымі творамі, якія можна смела назваць першымі савецкімі аперэтамі, і прысвечан кінатрылер «Ран-

нія аперэты Дунаеўскага» (рэжысёр — В. Васільеў, Ленінградская студыя тэлебачання).

Цікавую кінанарціну «Пяцёра з Ферганы» (аўтары сцэнарыя — Н. Рыжкоў і А. Рахматаў, рэжысёр-пастаноўшчык — Ю. Агзамаў) выпускае на экраны рэспублікі кінастудыя «Узбекфільм». Гэты рамантычны кінарэказ уваскрэшае на экране гады станаўлення Савецкай улады ў Туркестане. Герой фільма —

Кадр з фільма «Гэта здарылася ў міліцыі».

першы камсамалец Узбекістана Абдула Набіеў — гераічнай смерцю гіне ў барацьбе з басмачамі.

У снежні будзе таксама дэманстравацца новая каларовая мастацкая кінэаповесць «Падарожжа ў красавік». Яе стварыў рэжысёр В. Дзёрбянцёў на кінастудыі «Малдовафільм» па сцэнарыю Д. Васіліу, Д. Рутыцкага і А. Бусуйона.

З замежных кінанарцін гледачы змогуць прагледзець: «Афёра ў казіно» (ГДР і Швецыя), «Канец Нікатыяны» (Балгарыя), «Малады паўстанец» (Куба), «Смерць Тарзана» (Чэхаславакія), «Незабыўная вясна» (Польшча), «Спадчына казначыя Стамбула» (Венгрыя), «Электра» (Грэцыя), «Расплата за каханне» (Кітай).

Р. КАПЛЯ

Кадр з фільма «Выпадак у Даш-Кале».

ЭКРАН

Аркадзь ЧАРНЫШЭВІЧ

Мал. М. Гуцьева

Лісавета

Лісавета не разумела, што з ёю робіцца ў апошні час. Што з ёю робіцца?..

Яна ўжо не адчувала сябе дзяўчынкай, як раней. Цяжка жылося, але яна радавалася жыццю, якое яно ні было. Ні работа, ні клопаты — нішто не замінала. Ва ўсім знаходзілася нешта добрае, лёгкае, кавалачак шчасця, дробнай, але непаўторнай радасці.

Не хацелася раніцай уставаць, але ўяўляўся будучы дзень з усімі яго трывогамі, такі самы дзень, як і ўсе, але ўсё ж такі трохі іншы, і сон знікаў, яна бадзёра ўскоквала з ложка, запальвала газоўку і прымалася за звычайную ранішнюю работу.

А цяпер?..

А цяпер ёй хацелася ніколі не прачынацца...

Бывала, калі надыходзіла вясна, нешта новае, незразумелае, але да болю салодкае і радаснае нараджалася ў грудзях. Радасна было, што даўжэюць дні, што са стрэх льецца капэж; што вечарамі пад тымі ж самымі стрэхамі растуць доўгія ледзянцы, а раніцамі, калі ўгрэе сонца і адваліцца мароз, яны пачынаюць плакаць і са званам ляцець на дол... Усё было радаснае ў тыя дні...

А цяпер?..

Зноў надыходзіла вясна, веялі вільготныя вятры, неслі цяпло з далёкіх краін... А Лісавеце здавалася, што ўсё гэта не для яе...

Позна ўвечары, калі мужчыны спалі, а на дварэ стаяла цемра і скавытаў вецер, Лісавета пакідала прасці, праходзіла каля ложкаў, углядалася ў твары сонных хлопцаў, якім яна замяніла маці, спынялася каля таты старога, змарнелага, якога і ў сне не пакідалі клопаты, і жаль гарачай хваляй уздымаўся ў яе грудзях. Нешта падсвядомае падказвала ёй, што скоро яна навек разлучыцца з імі; што надыходзіць страшны час, які нясе яе сям'і няцярпнае, несучешнае гора; што гэты час надыходзіць праз яе, праз яе дурнату, праз яе бесклапотнасць...

Ой, ці бесклапотнасць!..

Што яна магла зрабіць сама з сабой — маленькая дзяўчынка са сваім вялікім каханнем? Яна не магла супрацівіцца яму, не магла сябе абараніць.

І ніхто не мог суцешыць яе, сказаць ласкавае слова... Ды каму яна прызналася б у тым, што з ёю зрабілася?

Аркадзь Чарнышэвіч піша другую кнігу рамана „Засценак Малінаўка“. (Першая друкавалася ў часопісе „Полымя“ №№ 11—12 за 1961 г.).

Раман ахоплівае падзеі 1904—1907 гг., якія адбываліся ў Беларусі. Жыццё сялян, панскіх парабкаў. Руска-японская вайна. Першая руская рэвалюцыя — вось галоўнае, аб чым расказвае аўтар.

У надрукаваным ніжэй урывку апавядаецца пра лёс сялянскай дзяўчыны Лісаветы, якую ашукаў сын кулака.

Каму? Можна толькі яму... Мікалаю... Не, і яму не прызналася б... Ніколі...

Але пабачыць яго хацелася. Зірнуць на яго. Сказаць яму...

Што сказаць?!

Што любіць яго, нягледзячы ні на што?..

Як даўно яна не бачыла яго! Калі кончылі вазіць сена з Волі, кончыліся і іх сустрэчы. Бацька і Адам цяпер кожны дзень былі дома. Мікалай не мог прыйсці ўпотаі, як прыходзіў раней. Хіба пусціў бы яго бацька ў хату. Асабліва цяпер, калі стары Халуста абрабаваў Хмялеўскага. А цяпер вялікі пост, кончыліся вячоркі. Дзяўчаты сядзелі дома, рыхтавалі кросны. Рыхтавала і Лісавета. Трэба было да вясны саткаць усё тое, што было спрадзена за зіму, каб не стаялі ў хаце

кросны, каб не заміналі, калі растане снег і вясна пакліча ўсіх на палі і ў агароды. Бо які гэта сорам жанкам, калі кросны занялі хату ў той час, калі трэба не ткаць, а бяліць палотны.

Ох, жыццё, жыццё... Горкае, сірочае...

А яшчэ ж людзі не ведаюць. Але ці доўга так будзе! Хіба можна схаваць тое, што само сябе пакажа?

Хоць бы ўгледзець Мікалая... Лісавета верыла, што калі хто і паможа ёй, то толькі ён. Абы ён захацеў...

Мікалай цяпер кожны дзень у кузні. Сяла не рыхтаваліся да вясны; ладзілі калёсы, плугі, бароны. У кузні было завозна: ад раніцы да вечара каля яе стаялі фурманкі. Лісавета іншы раз выходзіла на двор і слухала, як з кузні разносіцца па ўсім засценку звон малатоў. Лісавета ўяўляла Мікалая такога дужага і мужага, з молатам у руцэ, які, крыху сагнуўшыся, стаяў пры кавадле і каваў. Ад жалеза ляцелі гарачыя пырскі. Як гэта прыгожа і страшна!..

Лісавета ўсміхнулася... Ці магла яна думаць некалі, што гэты самы Мікалай, які ў кузні быў падобны да д'ябла з пекла, стане ёй такі дарагі, такі патрэбны і неабходны! Але чаму ён не знойдзе выпадку пабачыцца з ёю? Мог жа, каб хацеў... Яшчэ як мог...

Санная дарога пачала раскідацца. Стары Талімон надумаў з'ездзіць у Маргі. Трэба было сабраць галля ды ламачча, прывезці дамоў пару вазкоў, каб улетку не паліць добрых дроў. Улетку не патрэбны добры апал, абы зварыць нейкую страву. Меркаваў узяць з сабой толькі Адама, дык прывязаўся і Алесь.

— Та-ата! Вазьміце і мяне-е... І я нейкую ламачыну прынесу-у. Адам і на Волю ездзіў і ўсюды...

Пасля смерці жонкі Талімон адчуў нейкую хваравітую жаласць да дзяцей. «Сіроты... Усё роўна ж сіроты, без маткі», — думаў ён.

— Збірайся.

Алесь аж падскочыў ад радасці.

Выехалі рана, да ўсходу сонца.

Лісавета кончыла паліць у печы, прыбрала ў хаце і села пры акне. Пуста і цёмна было ў яе душы. Рабіць нічога не хацелася. Не так, як у мінулыя разы, калі ўсякая работа гарэла ў руках. Адзінота... Такая страшная адзінота, што хоць бяжы ў белы свет. Няхай бы Алесь быў дома, мо не такая чарната запалаяла б душу. Нікога з чужых не хацелася бачыць. Лісавета баялася, што да яе прыйдзе Сташэвічава Алена. Сёння яна не магла б гаварыць з Аленай так, як заўсёды. Яна баялася б зірнуць ёй у вочы. А тая пачала б распытваць: а што з табою, а чаму ты такая? Добра гэтай Алена... Юзік баіцца яе, дагаджае... Яна з гэтага Юзіка ледзь вярвак не ўе.

Калі каго і хацела пабачыць Лісавета, то толькі Мікалая. Расказала б яму, якая бяда напаткала яе. Ох, божа мой, божа!.. І куды ўцячы ад гэтай бяды, дзе падзець сваё гора...

Раптам у сёнях грукнулі дзверы; сэрца ў Лісаветы сціснулася, і млявасць пацякла ад грудзей да ног. Пацямнела ў вачах, і яна запліўшыла іх. Здаецца, на нейкае імгненне правалілася ў бездань.

Калі расплюшчыла вочы, то ўбачыла, што каля парога стаіць Мікалай і ўсміхаецца.

— Што, заснула? Мабыць рана ўстаеш, сну не хапае? — запытаў ён, падыходзячы да яе.

— Ах, Мікалай... Гэта ты...

— Я! Хіба са сну не бачыш? Ах ты дурненькая! — ён сеў поруч і абняў яе за плечы.

— Не чапай ты мяне, Мікалай! — ледзь не крыкнула яна спалоханым голасам.

— Чаму? — засмяяўся ён. — Зліняеш?

Яшчэ нядаўна ёй хацелася сустрэцца з Мікалаем, а цяпер яна спалохалася, калі ўбачыла яго. Ён цяпер паказаўся не такі, які быў раней. Тады ён адразу не ўзяў бы яе за плечы. Не засмяяўся б так нахабна. Ён тады шамаваў і шкадаваў яе. А цяпер!.. Цяпер ён адчуваў сябе так, нібы яна ўжо поўнасьцю належыць яму. І гэта было так прыкметна і на яго твары, і на постаці, і ва ўсіх яго рухах. Лісавецца стала страшна. Ён цяпер нагадваў драпежніка лютага, няўмольнага, які нікога і нічога не баіцца.

— Пусці, Мікалай...

— Ну... Што гэта з табой стала?

— Нічога не стала, але пусці... Людзі прыйдуць...

— Хто прыйдзе? — запытаў Мікалай і прыбраў рукі. — Чакаеш некага? Можна тую пранцаватую Аленку?

Некалькі хвілін назад так хацелася Лісавецца расказаць Мікалаю пра ўсё, пачуць ад яго словы суцяшэння, а цяпер усё знікла. І яна адчула, што гіне, што яна поўнасьцю пад яго ўладай, і што прыйшоў ён не суцяшаць яе. Не, не суцяшаць...

Толькі рукі на сябе наладжыць, от што асталася ёй.

Яна ўстала, падышла да печы, адчыніла яе і пачала перастаўляць гаршкі.

— От якая ты, — дакараў Мікалай. — Столькі часу не бачыліся, а ты і гаварыць са мной не хочаш. А я гэтулькі чакаў, калі ты астанешся адна дома. Ледзь дачакаўся. Лёгка мне было?

Лісавета ведала, што ўсё гэта мана, што ён прытвараецца, але чуць гэтыя словы было прыемна.

— А сёння бачу: паехаў Талімон у Маргі разам са сваімі падшывальцамі, — гаварыў далей Мікалай. — Ну, думаю, прыйшла мая пара, і адразу суды.

Лісавета не адказала.

— Ну, чаму ты маўчыш? Ідзі цукеркаў дам.

— Не трэба мне твае цукеркі...

— От дурная! А што табе трэба?

— Нічога ўжо не трэба. Мікалай...

— Ага-а! Значыць у цябе ўжо другі знайшоўся!

Словы гэтыя апалілі Лісавету, як агнём. Як ён можа так думаць! Але хіба ён пра гэта думае! Ён проста гаворыць, каб падражніць яе. І сэрца яе заняла. Ёй хацелася крыкнуць, што ў яе і сапраўды ёсць другі, што ён расце ў ёй самой, што жыццё яе загублена. Але яна толькі ціха прамовіла:

— Ёсць, Мікалай... Ёсць ужо другі...

— Што ты сказала?

Мікалай не зразумеў яе намёку, але адчуў, што тут нешта не так проста, што з дзяўчынай нешта творыцца.

— Дык хто ж у цябе ёсць? — запытаў ён з абыякавым выглядам. — Тамаш на вайне, хто ж другі знайшоўся.

— О, каб Тамаш!

Гэты напамінак пра Тамаша канчаткова змяў Лісавеціну душу. Хіба так было б, каб на месцы Мікалая быў Тамаш! І Лісавета выпусціла з рук засланку, якой хацела зачыніць печ, і зарыдала. Засланка са званам грукнулася аб падлогу. Лісавета і сама абсунулася б на дол, каб Мікалай не падхапіў яе. Ён імгненна апынуўся каля печы, узяў Лісавету на рукі, занёс на ложак і пачаў пеціць.

— Ну, дурненькая, ну, што з табой? Хіба я цябе пакрыўдзіў. Я ж цябе люблю.

Ён цалаваў яе мокры ад слёз твар, які яна закрывала рукамі, цалаваў рукі і гарача шаптаў:

— Харошанькая мая дзяўчынка, я ж цябе люблю, хіба ты не бачыш! А што доўга не быў, то хіба я вінаваты? Не любіць мяне твой бацька, а справы, каб зайсці да яго, няма. А сёння бачу: паехалі. Я нават кузню замкнуў, а ў мяне заводу поўна. Загрызе бацька. Але што мне бацька! Я цябе ніколі не кіну, Лісаветка.

Па меры таго, як ён гаварыў, адтайвала Лісавеціна сэрца. Раней ён так ніколі не гаварыў і не цалаваў так гарача. Вусы яго калоліся, з рота смярдзела тытунём і гарэлкай; але Лісавета не прыкмячала гэтага: яна прывыкла да Мікалая, ад яго заўсёды так пахла. Яна думала, што ўсе мужчыны такія.

— Ну от бачыш, дурненькая! А ты надумала плакаць ды млець. Нашто гэта, га?

— Хіба я надумала, Мікалай?..

— Ну дык чаго ж ты?

— Каб ты ведаў, як мне цяжка...

— Чаму ж я не ведаю. Ты падумала, што я цябе кінуў. Вядома, гэтулькі часу не бачыліся. Але ж хіба гэта мая віна? Я ж табе казаў, чаму не быў.

Ён высыпаў на падушку жменю цукеркаў у паперках, а сам пачаў закурваць.

— Еш, дурненькая, ды не думай ні пра што благое. Я цябе ніколі не кіну. От кончыцца пост і пасля вялікадня пажэнімся. Забярэ ў бацькі паўвалокі, аддзелімся. Грошы я маю і без бацькавых. Раз-два і гатова, будынкі адразу пастаюць.

Ён хваліўся, і Лісавецін твар святлеў пасля кожнага яго слова. Яна верыла яму і не верыла...

І ўсё роўна ён быў ёй любімым...

Праз гадзіну Мікалай пачаў збірацца дамоў.

— А цяпер я пайду, Лісаветка. Трэба кузню адчыняць, а то бацька там звар'яецца. Ды і твае павінны скоры прыехаць з Маргоў. А ты вечарам, як добра сцямнее, падыдзі да гумна. Як добра сцямнее, чуеш? Я цябе буду чакаць.

Лісавета ляжала, як аплёваная. Стамленне ахапіла ўсё цела; думаць яна не магла, толькі адчувала, што цяпер ужо канчаткова загінула і выратаваць яе няма каму.

— Паперкі ад цукеркаў спалі, а то яшчэ бацька запытае, адкуль яны. Спалі, Лісаветка.

Ён надзеў шапку і, нават не зірнуўшы на Лісавету, павольна выйшаў з хаты.

Толькі цяпер Лісавета зразумела ўсё. Дык вось чаго ён прыходзіў... Ён не шкадуе яе сіроцтва, яе горкай маладосці, не думае пра яе бяду. Ён бярэ, што яму трэба, і ўцякае, як злодзей, нават не азірнуўшыся. Плакаць яна ўжо не магла. У сярэдзіне ўсё ссохла. Яна стала ненавісна сама сабе. Села на ложак, апусцелымі вачыма аглядзела хату, але нічога не ўбачыла. Нібы аслепла... «Мама, мама! От што зрабілася з тваёй дачкі... А перад смерцю ты казала ёй, каб даглядала брацікаў і татку. От як яна дагледзела іх... Яна сама сябе не магла дагледзець... Што ж мне цяпер рабіць, мамка, што рабіць? Навучы дурную дачку... Навучы, бо яна ўжо не ведае, як далей жыць, што рабіць... Гіне твая дачка, мамка, і няма ёй ратунку...»

Лісавета ўстала з ложка, падышла да кута, дзе віселі іконы, стала на калені і пачала маліцца. Малілася гарача і доўга, не чула, што адрант-велі голыя калені, але малітвы не прыносілі супакаення.

На дварэ тым часам неба ачысцілася ад хмар, і зіхацела сонца. Яно праз вокны шырокімі палосамі цякло ў хату, і ў праменнях яго плаваў пыл. Са стрэх лілося цурком; такога капяху не было яшчэ ў гэтым годзе. А на аконнай шыбе поўзаў матыль, з цёмна-жоўтымі крыламі, аздобленымі буйнымі чорнымі кропачкамі. Адкуль узяўся гэты матыль, якому хацелася на волю, на сонца, каб расправіць крылы і паляцець. Ён думаў, што на дварэ ўжо сапраўдная вясна, цёплае паветра, кветкі і зелень. Ён злаваўся на празрыстую цвёрдзь, праз якую ўсё відна, але ў белы свет яна не пускае.

Адкуль узяўся гэты матыль...

ЧУЖАЯ

Мал. А. Чуркіна

Яна ані яшчэ нічога не разумее ў жыцці — маленькая Света. Дзяўчынка часта выходзіць у жытняе поле, што пачынаецца адразу за домам, і з дзіцячай непадробнай тужлівасцю гукі:

— Мамачка, дзе ты? Чаму цябе так доўга няма?..

Сэрца сямігадовай дзяўчынкі ніяк не можа асэнсаваць усё тое, што адбылося. У ім застаецца месца толькі для непасрэднага пачуцця.

Двое другіх дзяцей — дзевяцікласнік Лёня і васьмікласніца Міра — больш разважныя і стрыманыя, хоць не скажаш, што ў іх сэрцы каменныя і яны не разумеюць, што значыць такое дарагое слова «мама»... Але жыццё дало ім суровы ўрок, і яны могуць ужо кіраваць сваімі пачуццямі.

— Што ж адбылося?

Жыла сабе з першага погляду нядрэнная сям'я. Ён, Пётр Станкевіч, працаваў трактарыстам у калгасе. Яна, Ніна, жонка Пятра, стаяла за прылаўкам сельскага магазіна, што размяшчаўся ў іх жа доме. Усё было, каб жыць дружна, у згодзе. Былі дзеці, трое дзяцей. У яго — добрая прафесія і неблагі заробак. Яна таксама была задаволена сваёй працай. Здаецца, што больш трэба чалавеку? Працуй. Гаду дзяцей...

Пётр стараўся з усіх сіл. Любое заданне, якое яму даваў брыгадзір, ён выконваў старанна і акурата. Бывала, вяртаўся дадому стомлены, што ледзь ногі перастаўляў. Гэта было ў гарачыя дні сяўбы, уборкі. Але кожнаму вядома, як спрыяе ўзняццю душэўных сіл дамашні ўтулак, добрае, ласкавае слова блізкага чалавека. Тады любую стому як рукой зніме. Толькі ад Ніны ён рэдка чуў ласкавае слова. Не было належнага парадку і ў хаце.

— Паесці б што? — далікатна пытаўся Пётр.

— Я сёння нічога не варыла. З'еш што-небудзь так.

— А як дзеці?

Ніна бесклапотна адказвала:

— Ліха іх не возьме. Не памруць...

І ён, закасаўшы рукавы, браўся і за хатнія справы.

Яна не любіла сур'ёзных размоў аб жыцці, аб абавязку чалавека перад сям'ёй, нарэшце, перад тымі людзьмі, сярод якіх жыла, з кім сустракалася дзень у дзень. Легкадумнасць яе выяўлялася на кожным кроку. Калі Пётр быў у далёкіх паездках, у магазіне да ночы затрымліваліся тыя, хто любіў проста на прылаўку выпіць паўлітэрку. Ніна была не супраць пачаставацца, а таго-сяго і сама пачаставаць. Занадзіўся ў магазін і трактарыст Ігар Аляшкевіч. Хутка аб разбэшчаных паводзінах Ніны і Ігара загаварылі ва ўсёй вёсцы Грабёнаўшчына. Немаладую ўжо жанчыну, якая мела траіх дзяцей, сарамацілі суседзі. Толькі да Ніны гэта не даходзіла. Яе далей і далей засмоктвала балота п'яных гулянак і бруднай распусты.

— Падумала б хоць пра дзяцей? — напамінаў ёй і Пётр.

— А што мне дзеці! У мяне іх яшчэ дзесятак будзе...

І гэтыя словы гаварыла маці!

...Яна пакінула мужа, дзяцей, пайшла на кватэру да такога ж несур'ёзнага, як і сама, чалавека — да Ігара. А пасля слёзна прасілася назад да мужа. Ён, добры і мяккі па натуры чалавек, пусціў яе да сябе ў хату, бо ведаў, як дрэнна, калі ў дзяцей няма маці, ды яшчэ і спадзяваўся, што яна перайначыцца, пасур'эзнее.

Але спадзяванні аказаліся дарэмнымі. Ніна не хацела перайначвацца. Адночы яна спытала ў Пятра:

— Ты хутка прыедзеш дадому?

— Не, паеду аж у Мікалаеўшчыну. Толькі вечарам вярнуся.

22 Жанчыне гэта толькі і трэба было. Дзяцей знарок паадпраўляла каго куды, а сама пачала збіраць рэчы,

вязаць клункі. Яна сабрала ўсё, што магла, і што было больш каштоўнага з іх скарбу, і пайшла агародамі ў бок Стаўбоў, каб не ўбачылі суседзі.

Яе ніхто не паклікаў назад, бо яна была чужая сярод людзей, якія ведалі яе доўгія гады. Не хацеў вярнуць яе і муж, ды і дзеці не падаліся за ёю. Яна пайшла насустрэчу новым прыгодам, каб хоць чым-небудзь запоўніць пустату сваёй душы.

...Чалавек усё можа знесці — гора, цяжкасці, суровыя ўдары лёсу. Добрае застаецца ў памяці, дрэннае забываецца. Але ёсць такое, чаго нельга ніколі ў жыцці забыць, што будзе вечно тачыць тваю душу, да слёз балюча напамінаць аб сабе. Гэта — сардэчная рана, нанесеная табе сёння ці многа-много гадоў назад. Такую рану нанесла гэтая жанчына сваім дзецям.

...Мне давялося пабываць у Пятра Станкевіча. Тут быў поўны парадак. На стала ляжала свежая газета. Ля печы, рыхтуючы вячэру, увіхалася старэйшая дачка Пятра — Міра. Дзіцячымі сваімі забавамі была занята Света. Усё было проста, звычайна, нібы ніхто і не адсутнічаў тут. Але хто можа сказаць, што мацярынская рука, пашчота не патрэбна больш у гэтай хаце? Гэта была б няпраўда.

Маці... Святое гэта слова. Кожны да скону сваіх дзён будзе помніць маці, усё, што зрабіла яна добрага, каб узяць цябе на ногі, выправіць у вялікі шлях самастойнага жыцця.

Вось як думаў Алег Кашавой аб сваёй маці:

«Мама, мама... Я помню рукі твае з таго моманту, калі я пачаў усведамляць сябе на свеце. За лета іх заўсёды пакрываў загар, ён ужо не сыходзіў і ўзімку, — ён быў тонкі, роўны, толькі крышачку цямнейшы на жылчках. А можа, яны былі і грубейшыя, рукі твае, — ім жа столькі давялося папрацаваць у жыцці, — але яны заўсёды здаваліся мне такімі пяшчотнымі і я так любіў цалаваць іх проста ў цёмныя жылчкі...

Я помню твае рукі, калі яны не разгіналіся, былі чырвоныя, задубяныя ад сцюдзёнай вады ў палонцы, дзе ты паласкала бялізну, калі мы жылі адны, — здавалася, зусім адны на свеце, — і я помню, як непрыкметна магілі рукі твае выпягнуць стрэмку з сынавага пальца, і як яны хутка ўцягвалі нітку ў іголку, калі ты шыла і спявала — спявала толькі для сябе і для мяне. Таму што няма нічога ў свеце, чаго б не здолелі зрабіць рукі твае, што было б ім не пад сілу, чым бы яны пагрэбавалі...

А хто з нас не помніць тую маці з «Казак аб Італіі» Максіма Горкага, якая прайшла праз дзікія лясы, праз акіяны і горы, каб толькі знайсці забранага ў няволю роднага сыночка. Перад яе мацярынскай рашучасцю нават змякчылася сэрца крыважэрнага ваяводы...

А Ніна? Яна — тая ж зязюля, што падкідае лійкі ў чужыя гнёзды, абы самой не выседжваць, не гадаваць птушанят. Яна жыла далёка ад сваіх дзяцей, недзе аж за 50 кіламетраў. Ніна радуецца, што яна цяпер вольная ад абавязкаў маці. Праўда, для адводу вачэй пашле часам дзецям павучальнае пісьмо, якое таксама сведчыць аб яе незвычайнай чэрствасці.

Вырастуць сын і дзве дачкі Пятра Станкевіча, выгледуюцца без маці, выйдучы ў людзі. Перад імі будуць адкрыты шырокія дзверы ў жыццё. У іх — радасная, светлая будучыня. А Ніна? Калі-небудзь надыедзе дзень і яна захоча абаперціся на моцную руку роднага чалавека. Толькі ці знойдзе яна гэтую руку? У жыцці часам бывае, як у той прымаўцы: «Як гукнеш, так і адгукнецца».

Алесь РЫБАК.

Стаўбоўскі раён.

ВАРЫКОЗНАЕ РАСШЫРЭННЕ ВЕН

Рэдакцыя атрымала некалькі пісьмаў, аўтары якіх просяць расказаць пра захворванне вен. Ніжэй мы друкуем у скарачаным выглядзе артыкул прафесара А. Т. Лідскага, цалкам апублікаваны ў часопісе «Здаровье».

Хвароба, пра якую пойдзе гутарка, вядома многім: калі расшыраюцца падскурныя вены на нагах, яны выразна прыкметныя.

У паходжанні варыкознага расшырэння вен стаянне на нагах не адыгрывае рашаючай ролі. Трэба яшчэ шмат прычын — уроджаная або набытая недастатковасць мышачнага слоя сценкі вены, недазвіццё венозных клапаў або, нарэшце, склероз вен, — каб стаячая прафесія адыграла адмоўную ролю. Далёка не ва ўсіх людзей, якія па роду сваёй прафесіі вымушаны працаваць стоячы, развіваецца расшырэнне вен. Мы ведаем мноства прадаўцоў, павароў, цырульнікаў, якія не маюць ніякіх прыкмет гэтага захворвання, або ва ўсякім разе хварэюць на варыкознае расшырэнне вен не часцей людзей іншых прафесій.

Даўно ўжо заўважана, што расшырэнне вен супадае ў жанчын з цяжарнасцю ў самым яе пачатку. Тлумачыцца гэта парушэннем гарманальнай функцыі некаторых эндакрынных залоз, а адсюль — паніжэннем тону сценкі венозных клапаў. Глыбокіх змен у сценках звычайна не адбываецца. Аб гэтым сведчыць хоць бы той факт, што ў многіх выпадках расшырэнне вен, якое намецілася ў час цяжарнасці, неўзабаве пасля родаў знікае. Толькі зрэдку расшырэнне, якое наступіла ў час цяжарнасці, з самага пачатку прымае значныя размеры, а затым, пасля родаў не знікае, але нават прагрэсіруе.

Такім чынам, асноўнай прычынай варыкознага расшырэння вен трэба лічыць уроджаную або набытую недастатковасць венозных клапаў, а таксама непаўнацэннасць венозных сценкі, якія праяўляюцца пры неспрыяльных умовах.

Якія прыкметы характэрныя для варыкознага расшырэння вен, што развілося?

Нярэдка нават далёка зайшоўшае расшырэнне прыносіць вельмі мала клопату. Людзі не выказваюць асаблівага скаргі і не адчуваюць выражанага расшырэння вен. Аднойчы пачаўшыся, хвароба доўгія гады можа працякаць бессімптомна. Але ў большасці выпадкаў хворыя скардзяцца на па-

чуццё цяжкасці, адчуванне «налітасці» ў нагах, асабліва к канцу працоўнага дня пры больш або менш працяглым стаянні. Многія скардзяцца на хуткую стомленасць. Яна працякае своеасабліва: паяўляецца жаданне прылегчы і высока падняць нагу. Сапраўды, варта хвораму прыняць падобную позу, як хутка знікае непрыемнае пачуццё «налітасці», цяжкасці ў нагах і адчуванне іх глыбокага стомлення.

Нярэдка ў хворых наступаюць сутаргі ў ікрах, асабліва ўначы, якія хутка праходзяць, — цягнуць боль па ходу вен.

Але становіцца робіцца цяжкім, калі на ніжняй трэці галёнка паяўляецца скурны сверб, які асабліва непакоіць у цяпле. Пазней на скуры развіваецца мокнучая экзэма. Скура ў вобласці ніжняй трэці галёнка робіцца бурай, грубай, шурпатай, траціць свой блыск. Затым яна прымае цёмна-карычневую афарбоўку ў выглядзе бранзалета над шчыкалаткамі. Паяўляецца ацёк ступні і ніжняй палавіны галёнка.

Тканкі, якія акружаюць балесна змененую вену, вельмі няўстойлівыя супраць інфекцыі. Тут часта развіваецца рожыстае запаленне.

Пад уплывам нават лёгкага ўдару або расчосу стончаная скура над расшыранымі венамі можа лопнуць. Гэта суправаджаецца кровацэннем, якое лёгка спыняецца. Калі хворы застаецца стаяць і нахіліцца да нагі, кровацэнне можа прыняць пагражальны характар. Пра гэта павінен ведаць кожны, хто хварэе на варыкознае расшырэнне, каб адразу аказаць сабе дапамогу.

Як гэта зрабіць? Хвораму трэба легчы, падняць нагу пад прамым вуглом да тулава і накіраваць ціснучую павязку.

Трэба памятаць і яшчэ адно, што пры варыкозным расшырэнні вены вельмі схільныя да закупоркі і развіцця тромбафлебиту.

Лёгкай формы расшырэння вен і тыя, што не трывожыць, — не хвароба. Але іменна ў гэты перыяд, улічваючы магчымасць прагрэсавання працэсу, трэба настойліва праводзіць рад прафілактычных мераў, якія могуць затрымаць,

прадухіліць развіццё далейшых ускладненняў.

Што ж найбольш эфектыўна прадукілае магчымасць варыкознага расшырэння?

Перш за ўсё — паўторная гімнастыка праз кожныя дзве-тры гадзіны. Мы рэкамендуем такія практыкаванні. Крок на месцы шырока размахваючы рукамі, максімальна падыхаючы галёнкай, моцна згінаючы нагу ў калене. Зрабіць 8—10 разоў (фота 1). Адводзячы локці назад (рукі на клубы) і падняўшы падбародак, падняць нагу да гарызантальнага палажэння, зрабіць удых і ў гэты момант апусціць нагу. Пры далейшым выдыху падняць другую нагу. Практыкаванне паўтарыць 4—5 разоў (фота 2).

Гэтыя рухі значна паляпшаюць кровазварот у канечнасці, разгружаюць яе венозную сістэму.

Чалавечу, схільнаму да варыкознага расшырэння вен, не трэба доўга заставацца нерухома стоячы або сядзячы. Праз кожныя 40—45 мінут вельмі пажаданы «размінкі». Цяжка пераацаніць прафілактычнае значэнне фізкультурных пауз «пяцімінутак», уведзеных на вельмі многіх нашых прадпрыемствах і ва ўстановах.

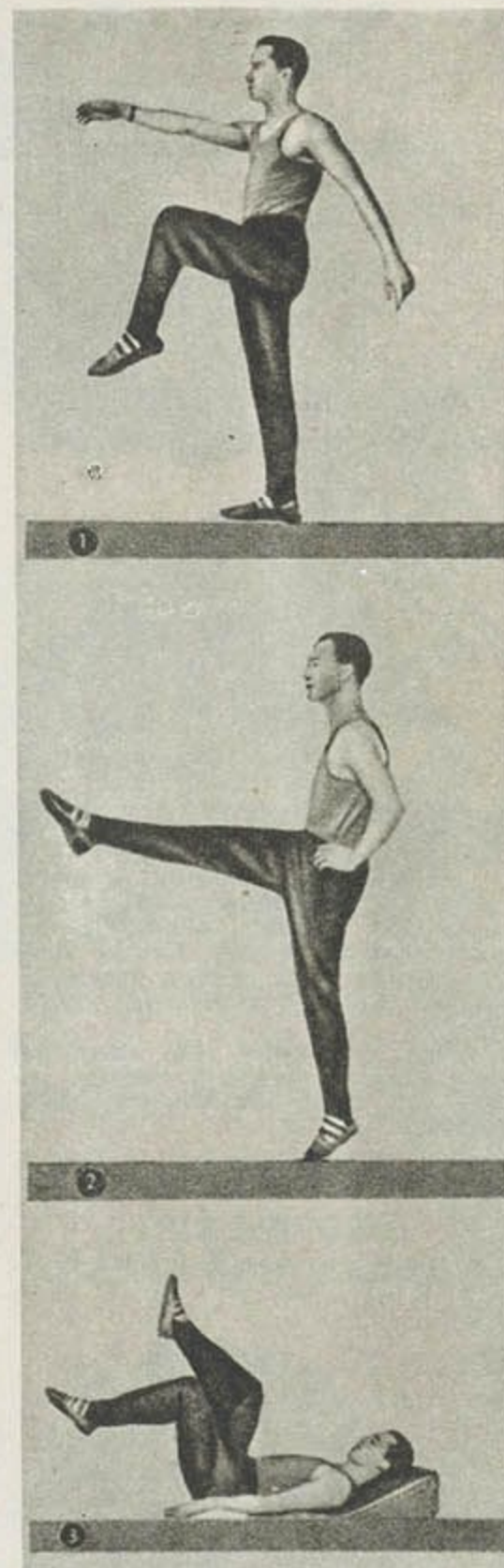
Людзям, схільным да расшырэння вен, карысна, выбраўшы зручны момант, класціся на 3—5 мінут на канапу або дыванок. Падняўшы ногі як мага вышэй, зрабіць 8—10 разоў энергічныя згінанні ў каленях (фота 3).

Вельмі важна перастаць насіць круглыя падвязкі для панчоў і шкарпэтак, якія сцягваюць ногі.

Калі варыкозна расшыраныя вены пачынаюць турбаваць больш і паяўляецца пачуццё цяжкасці і «налітасці» ў нагах, простыя гімнастычныя прыёмы, пра якія мы ўспаміналі, асабліва важныя і карысныя. Дапамагаюць высокія шчытныя панчохі, якія аблягаюць (але не сцягваюць) нагу: яны ствараюць адчуванне лёгкасці, здымаюць пачуццё «цяжару» ў нагах. Надзяваць гэтыя панчохі трэба раніцай, не ўстаючы з пасцелі; падняўшы ногі вертыкальна ўверх, падтрымаць іх у такім палажэнні 2—3 мінуты, а затым надзець панчохі.

У некаторых выпадках неабходны эластычныя рызінавыя панчохі. Яны, праўда, цяжкія, хутка разношваюцца і трацяць сваю эластычнасць, але насіць іх карысна.

Бінтаваць ногі фланелевымі або іншымі бінтамі мы не рэкамендуем. Цяжка накіраваць іх

раўнамерна з аднолькавым націскам. Да таго ж частка бінта, накладзеная мацней, можа адыграць ролю «ўдаўкі», можа выклікаць непажаданы цяжкі застой крыві.

Нарэшце, нельга не падкрэсліць значэнне трымання ног у чыстаце. Мыйце іх часцей цёплай мыльнай вадой.

У цяжкіх выпадках, калі ў хворага паяўляюцца язвы на галёнцы, калі хвароба прыняла значны размах, урачы рэкамендуюць выразаць паражоныя вены аперацыйным шляхам. Аднак мне, хірургу, які зрабіў сотні такіх аперацый, хочацца яшчэ і яшчэ раз напамінаць і папярэдзіць:

— Як толькі паявіліся першыя прыкметы расшырэння вен, пачынайце праводзіць прафілактычныя мерапрыемствы. А галоўнае — гімнастычныя практыкаванні. Як правіла, іменна гэтыя меры спыняць далейшае развіццё працэсу ў венах. Іменна яны і прадукілаць паяўленне непажаданых ускладненняў.

...ЗРАБІЦЕ З БУЛЬБЫ

БУЛЬБЯНАЯ САЛАТА З СОУСАМ СЯ СМЯТАНЫ

Бульба варыцца ў луппях, абіраецца і ў халодным выглядзе нарэзаная кавалачкамі. Асобна прыгатаўляюць соус: соль раствараюць у лімонным соку або воцце, дадаюць перац, жаўток і пад канец смятану. Усё гэта добра размешваюць. Соусам заліваюць бульбу.

500 г бульбы, $\frac{1}{2}$ шклянкі смятаны, 1 жаўток, крыху лімоннага соку або воцату, соль, перац.

ВОСТРЫ СУП З АДВАРАНАЙ БУЛЬБЫ

Цыбуліну трэба падрумяніць на скаварадзе з разагрэтым алеем, дадаць нарэзаная кавалачкамі свёна сала. Бульба, адвараная за дзень раней, надзіраецца на тарцы, кладзецца на скаварадку і падсмажваецца разам з цыбуляй і свёным салом. Дадаюцца чырвоны перац і мука. Усё гэта апускаецца ў каструлю з варам (адварам). Варыцца 20—25 минут, пасля чаго соліцца і запраўляецца тамат-пюрэ.

Падаецца на стол у гарачым выглядзе.

4 бульбіны сярэдняй велічыні, 2—3 кавалачкі свёна сала, 1 цыбуліна, тоўчаны чырвоны перац, 1 ст. лыжка мукі, 1 л вады, крыху алею, 2 ст. лыжкі тамату, соль.

СТРАВА З БУЛЬБЫ СА СВІНЫМ САЛАМ

Бульба варыцца ў луппях, абіраецца і нарэзаная кавалачкамі сярэдняй велічыні. Дробна нарэзаная цыбуля падсмажваецца на скаварадзе з разагрэтым алеем. Калі цыбуля парухавецца, да яе дадаюць нарэзаная кавалачкамі сала, якое павінна зарумяніцца. Трэба ўвесць час памешваць. Дадаецца лыжка мукі, калі мука падрумяніцца, разводзіцца невялікай колькасцю таматнага соку або соку. Усё разам павінна пакіпець некалькіх минут. У гэты соус кладзецца бульба, якая варыцца ў ім яшчэ 10 минут. Падаецца на стол цёплай.

БУЛЬБА, ФАРШЫРАВАНАЯ ГРЫБАМІ

Добра вымытыя грыбы, цыбуля, кроп і пятаўка дробна нарэзаная. Усё гэта падсмажваецца ў сметанковым масле, на скаварадзе з накрывкай. Дадаецца смятана і соль, уліваецца крыху лімоннага соку або воцату.

Бульба мыецца, абіраецца і нарэзаная. Калі бульбіны маленькія, з іх зразаюцца вярхушкі, выскрабаюцца і напаяюцца прыгатаванымі загадзя грыбамі. Кладуцца ў каструлю з гарачым сметанковым маслам, падсмажваюцца злёгку, пасля чаго пакрываюцца дадаецца вада, тушацца, пакуль не змякчыцца бульба.

500 г адборнай бульбы, 250 г грыбоў, 1 невялікая цыбуліна, соль, кроп і пятаўка, 50 г сметанковага масла для смажання, $\frac{1}{2}$ шклянкі смятаны, крыху лімоннага соку або воцату.

БУЛЬБЯНАЯ САЛАТА З РЭДЗЬКАЙ

Рэдзьяка ачышчаецца, вымываецца і надзіраецца на тарцы. Змешваецца з варанай і тоўчанай бульбай і дробна нарэзанай цыбуляй. Соліцца і запраўляецца алеем па смаку.

500 г бульбы, 1 вялікая рэдзьяка, алею, соль, цыбуліна.

БУЛЬБА З СЕЛЯДЦОМ

Вараная ў луппях бульба абіраецца і нарэзаная тоненькімі лустачкамі. Селядзец трэба ачысціць, аддзяліць мяса ад касцей і нарэзаць кавалачкамі.

У шклянку, вогнетрывалую пасуду, змазаную алеем, пасыпаную сухарамі, кладуць рад бульбы, наверх некалькі кавалачкаў сметанковага масла або крыху алею, потым рад кавалачкаў селядцы і зноў рад бульбы і тлушч, пакуль не выйдуча ўсе прадукты.

Пячэцца на сярэднім агні прыкладна 45 минут.

500 г бульбы, 1 селядзец (салёны), 60 г сметанковага масла (алею), крыху сухароў.

ЛАПША ДЛЯ СУПУ З КРУХМАЛУ

Бульбу трэба надзіраць на тарцы. Аддзяліць на валасяное сіта. З надзіртай і працэджанай бульбы робяцца катлеты, а ваду пакідаюць на некаторы час, каб адстаяўся крухмал, пасля чаго яе зліваюць, а крухмал, які застаўся на дне, змешваюць з яйкамі і соллю. З гэтай сумесі бярэцца невялікая колькасць і смажыцца як наліснікі на скаварадзе ў разагрэтым алеі. Кожны наліснік закручваецца і нарэзаная добра навастранным нажом тонкай лапшой.

Перад падачай на стол лапша павінна адзім раз закіпець у супе або яе кладуць у супніцу і наверх выліваюць кіпячы суп.

4 бульбіны сярэдняй велічыні, 2 яйкі, крыху алею, соль.

БУЛЬБА, ФАРШЫРАВАНАЯ ТВАРАГОМ (ДЫЭТЫЧНАЯ)

Выбіраюцца бульбіны аднолькавай велічыні, абіраюцца і варыцца 8—10 минут, каб не змякчыліся канчаткова. Выскрабаюцца нажом.

Падрыхтоўваецца фарш: тварог расціраецца драўлянай лыжкай, размешваецца з яйкам, соліцца, дадаюцца: дробна нарэзаны кроп і крыху намочанага ў малаце і выціснутага хлеба.

Пасля таго, як з бульбы сцягнута вада, у яе кладуць фарш. Кладуць у каструлю і заліваюць вадой, у якой кіпела бульба.

ба. Дадаецца масла і ставіцца на 30 минут у духоўку, каб бульба падрумянілася.

Для тых, хто не захоўвае дыеты, соус запраўляецца смятанай, змешанай з чайнай лыжкай мукі. Пакідаецца яшчэ на 10 минут у духоўцы.

500 г бульбы, 250 г тварагу, 1 яйка, 2 ст. лыжкі сметанковага масла, пасечаны кроп, 1—2 лустачкі змочанага ў малаце хлеба і соль.

БЛІНЧЫКІ З БУЛЬБЫ З МЯСНОЙ НАЧЫНКАЙ

Сырыя бульбіны абіраюцца, надзіраюцца на дробнай тарцы і крыху соліцца. Праз некалькіх минут аддзіраюцца. Змешваюцца з яйкамі, перцам, 1 надзіртай цыбулінай і з такой колькасцю мукі, каб цеста было цягучым, як для наліснікаў.

Блінчыкі выліваюцца пакрысе на скаварадку з разагрэтым алеем і падсмажваюцца з абодвух бакоў. Мясца (сечанае) падрыхтоўваецца наступным чынам: яго трэба змяшаць з адной падрумяненай у алеі цыбулінай, пасаліць, папярчыць. Тонкі слой мяса кладзецца на наліснікі, пасля чаго іх скручваюць і падаюць цёплым да стала. Гэтыя ж блінчыкі можна фаршыраваць і сечанай чайнай каўбасой і г. д.

4 сырыя бульбіны, 2 яйкі, 1 маленькая цыбуліна, соль, перац, крыху мукі, алею для смажання.

Начынка: 250 г адваранага сечанага мяса, падрыхтаванага як для пірага з мясам, 1 цыбуліна, соль, перац.

ТОРТ З БУЛЬБЫ З ТВАРАГОМ

Масла, цукар і жаўткі расціраюцца ў пену, пасля чаго дадаюцца: добра расцёрты тварог, лімонная цэдра, ванільны цукар, надзіртай бульба, сода і пад канец збітыя ў пену бялкі. Пячэцца ў старанна змазанай маслам форме. Праз некалькіх гадзін торт разразаюць гарызантальна, намазваюць варэнем або джэмам і нарэзаюць кавалачкамі.

500 г бульбы, 400 г тварагу, 40 г сметанковага масла, 2 яйкі, лімонная цэдра, ванільны цукар, крыху соды, 150 г цукру, 100 г джэму (варэня).

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

АТ 11936.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падпісана да друку 1/XI-1963 г. Друк арк. 3 Аўт. арк. 4. Папера 60×90 $\frac{1}{8}$. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара—3-17-51, адказн. сакратара—3-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры—3-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 190934. Зак. 539.

**ДАРАГІЯ (ЯБРОЎКІ!
ЦІ ПАДПІСАЛІСЯ ВЫ
НА СВОЙ ЧАСОПІС**

**РАБОТНІЦА
і СЯЛЯНКА** ?

У «Работніцы і сялянцы» друкуюцца нарысы аб лепшых жанчынах рэспублікі, новыя творы беларускіх пісьменнікаў і паэтаў, матэрыялы аб тым, як жывуць і працуюць жанчыны братніх рэспублік, як змагаюцца за мір жанчыны ўсяго свету. Вопытныя педагогі даюць парады па выхаванню дзяцей, а урачы — кансультацыі, як захаваць здароўе, засцерагчыся ад інфекцыйных захворванняў.

Гаспадыня заўсёды знойдзе ў часопісе карысныя для гаспадаркі парады, а аматаркі крою, шыцця і рукадзелля атрымаюць кваліфікаваныя парады ў бясплатным дадатку з выкрайкамі і ўзорамі для вышывання.

Падпісная цана на год — 2 р. 16 к.
на 6 месяцаў — 1 р. 08 к.
на 3 месяцы — 54 к.

На першай старонцы вокладкі: Будаўнікі.
Фотаэцюд І. Стэца.
На чацвёртай старонцы вокладкі: Лістапад.
Фотаэцюд Т. Ананьінай.

74995

